

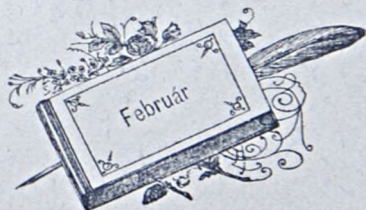
ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

Legyen meggyőződve, hogy míg maradékaim élnek, Önnek irántam tanusított szívesességét, mint örökséget fogják tartani s az „Armenia” füzetit, mint családi szentséget fogják tisztelni. (Szongott Kristófhoz Buenos-Aires decz. 23. 1902. intézett leveléből).

Czetz János
magyar tábornok.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája
1906.

Dr. Máty István legújabb arcképe.

EMLÉKSOROK Dr. MÁLY ISTVÁN JUBILEUMÁHOZ.

Örömmel veszek részt örmény katolikus szeretett hieimnek mozgalmában, hogy Mály István dr. 50 éves orvosi jubileuma alkalmából mellette tüntessünk, a ki nemcsak rendeléseivel, hanem életének példájával és örök ifjú kedélyével gyógyította a szenvedő emberiség bajait; a ki a test fájdalmainak enyhítésénél soha sem hagyta figyelmen kívül a halhatatlan léleknek szükségleteit; a ki hosszú életen át a tudományt ápolva, soha sem jött ellenkezésbe hitével.

Méltán állithatjuk oda követendő példaképpül ifjú orvsnövendékeinknek!

Gyulafehérvár, 1906. jan. 12.

Majláth Gusztáv Károly
erdélyi püspök.

*

Kolozsvár közéletének egy érdemdús tagja, dr. Mály István, tb. főorvos úr, azon kiváló szerencsében részesülvén, mely csak ritkán jut ki tudósnek, hogy doktorátusának ötven évi jubileumát testi és szellemi friss erőben, környezve polgártársainak osztaflan tiszteletétől és nagyrabecsülésétől, megülheti. Én is, ki mint Kolozsvár egykori lakosa, a város lelkes és hazafias polgárságával együtt éreztem, részt kívánok ez ünnep öröméből és a Kolozsvárról magammal vitt kincsekből egy gyémántot, az

őszinte barátság drága emlékét, mely engem a jubilánshoz arany-szállal fűz, szivemből felszínre hozva, örömet csatlakozom tisztelői seregéhez.

Az ünnepest élő példája annak, hogy a munka életet ad és hogy a tudomány nemesít. Valamennyien, kiknek szerencsénk van egyéniségének vonzó tulajdonait közelebről ismerni, nem csak szaktudományát, de lángelméjét, bő encyclopaediai és nyelvismereteit, valamint nemes szive jóságát egyaránt csodáljuk. Jubiláns doktorunk e mellett közkedveltségü eleme a társadlomnak és valahányszor társas gyülekezeten felszólal, mindannyiszor ragyogó ékes-szólásával elmésségével és humorjával fellillanyozza és elragadja a kedélyeket.

Kortársak lévén, könnyen értették egymást rokon-szenyves érzelmeink és én gyönyörködéssel láttam személyében a régebbi idők klasszikus képzettségét az újabb kor szellemével oly szép összhangzásban képviselve.

Szivem egész melegével karolom fel ehhezképest a jubiláns doktor úr életének ezen ragyogó mozzanatát, hogy hódoló tiszteletemet és legjobb üdvkivánataimat nyilvánítsam, melyek főképp oda irányulnak, hogy a zászlót, melyet ötven éven át fennen tartott, még soká lobogtassa erőteljes kézzel, Kolozsvár város előnyére és dízére és számtalan tisztelői és barátjai nagy örömére.

Budapest, 1906. február.

Palkovics József
ny. altábornagy.

*

Ötven hasznos évet töltöttél el a szenvedő emberiség szolgálatában; ötven éven át szolgáltad a tudományt és az irodalmat; boldog lehetsz, hogy honfi-, szak- és embertársaid munkásságodat elismerik. Kevésnek jutott ezen elismerés szerencséje és az önzetlen hazafi, tudós és író a jutalommal megvan és meg is lehet elégedve; mert avval a jobbak tisztelete és becsülése együtt jár.

A bányászember távol áll működésed köréből, de méltányolja tevékenységedet, mert ő is a természet titkait tanulmányozza; mert ő is küzd a természet titkos erőivel;

mert az ő munkássága is szerény és hallgató, miként a Tied. A bányász is üdvözölve hajol meg közismert érdemeid előtt és ősi bányász-szóval köszönt fél-százados orvosi és írói működésed ünneplése alkalmából. Jó szerencsét!

Budapest, 1906. január 14.

Mály Sándor
miniszt. tanácsos.

*

Dr. Mály István kedves atyámfia f. é. február 10-én üli 50 éves orvosi jubileumát. E hosszú idő alatt mily igaz lelkesedéssel és mily szerencsésen egyezettette össze faji ragaszkodását ősi emlékeinkhez, institutióink-és szertartásunkhoz és tettekben nyilvánult háláját magyarázánk iránt, mely békét, nyugalmat, jogot adott nekünk, kiket saját ősi hazánkból: Örményországból kiüldözött a félhold s ott maradt atyámfiait most is kinozza. Dr. Mály István emlékében ép oly élénken él a magyar nemzet küzdelmeinek hosszú sora és fájdalma magyar hazánkat ért szenvedésekért, mint a Vártánidák áváráji harezi riadója és fájdalma az 1895—1896. években meggyilkolt 300.000 örmény atyámfiaért!

Szamosújvart, 1906. január 14.

Bárány Lukács
plebános.

*

Mály István dr. az öreg, 50 éves orvosi jubileuma daczára is — nem létezik. Én csak a fiatalat ismerem. Igaz, hogy járása megfontolt, lassú; de azért örökké talpon van. És mindig vidám. Gyönyörűség látni és hallgatni. Járó-keelő élet ő; növeli az emberben az életkedvet, a hitet az örök derűben, pusztá megjelenésével is. Áldja meg az Isten 'mind a két kezével! Halljuk még ötven évig szózatot ajkát!

Kolozsvár, 1906. január 5.

Erdélyi Károly dr.
főgimn. igazgató.

*

Dr. Mály István.

— Nemes Lélek. —

Nagy tudásod és jó szived,
E kettő a Te ékköved!
Mi czedrus Libánon hegyén,
Ez vagy az örmény nép egén!
S ragyogsz fényes csillag gyanánt,
Lelked úgy, miként a gyémánt!
Élj soká dicső nagy férfi!
Leghőbb imánk im ezt kéri:
Egy édes, hosszú élten át,
Kisérjen mindig gloriád!

Esztegár Gergely.

*

Az égboltot villámgyorsan átszelő meteor, a mint halvány, szelid fényt vetve az éjszakába eltűnik, — a színek pompájában ragyogó, bűvös illatú rózsza, a mint tövén elvirul, — az örömben, boldogságban átélt óra utolsó perczenék elröppenése, a mulandóság fájó gondolatát kelti föl lelkünkben.

Hulló csillagot lát minden éjszaka, új rózsát hoz minden nyiló nyár, de az a mely egünket egyszer elhagyta, rózsza mely egyszer elvirult, az többé vissza nem kerül, — és az az érzés sem, a mely bennünket egykor elfogott. Hasonló talán igen, de intenzitásban, édességben folyton gyengülő, évről-évre halványabban színezett. Ifjú remények tündéri varázsa, a pezsgő életkedv hullámcsapása, bodog emlékek visszhangjába elmerül s lassanként föl váltja a lélekben a hervadásnak, az ősznek mélabús, sejtelmes symphóniája.

Boldog, a ki e symphoniában újra hallja megcsendülni, — habár messze távolban is, — azokat az édes dallamokat, melyektől lelke, szive egykor megittasodott. A kinek lelki szemei előtt e hangokra újból föllelevenednek az öröm, a boldogság rózsái s azok a kedves útszéli virágok, melyek emlékeinek koszorújába fonódtak ékes, el nem hervadó babér-levelek közé, a miket komoly, fárad-

ságos munka árán szerzett meg, feladatainak, életezéljének küzdelmes szolgálatában. A drága emlékekben gazdag symphoniába ezek elegyítik azokat a fényes akkordokat, a melyeken egy kötelességtudástól, fenkölt gondolkozástól s felebaráti szeretetben hiven betöltött élet önérzete szólal meg.

Mály István üdvözöllek! Hallani vélem a lelket elbájoló hangokat, őszöd symphoniájának édes, magasztos akkordjait.

Kolozsvárt, 1906. januárius 16.

Fabinyi Rudolf.

*

Azzal tartok, hogy az idő csak a szemlélő és gondolkodó ész fogalmi alakja, a mibe eszméit és tényeit rendezi. Magában véve tehát az ember érzelmi világában sem erőtenyező. De azért itt is sok jó szolgálatot tesz. Ime, mint gyűjti össze a jelen esetben is egy igazán szeretetre méltó, érdemes férfi körül a tisztelők és barátok seregét, s hogy segít nyilvánvalóvá tenni az érdemesség értékét!

Ha a visszatekintés olykor erőt is vesz rajtunk és egy emberöltő inventáriumát mutogatja, persze, hogy ismételjük Mály doktorral és nem is minden melancholia nélkül: „Nol sum qualis eram.“ De a „fugaces anni“ hatalmának csakis conventiónalis értékét: erősíti barátságunk, állandósága. Tetteink domonstrálják, hogy időszerint mérve ifjak vagy vének vagyunk.

Dr. Farkas Lajos
egyet. professor.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Szivem legmelegebb érzetével járulok dr. Mály István barátom és iskolatársam 50 éves örömnepéhez és részt veszek azon általános elismerésben, a melyben őt e jubileuma alkalmából szerető barátai és pályatársai

elárasztották. Van azonban az ő pályájának egy nagy hiánya, a mely annál feltünőbbé válik, minél inkább ki-domborodnak kiváló érdemei.

E hiány pedig az, hogy jó szivét megosztotta számtalan barátaival, nem ért rá, hogy fészket rakjon s az öröklés törvényeinek hódolva örököseiről gondoskodjék, a kik nagy tudásának és polgári erényeinek méltó utódai legyenek.

Annyival inkább kívánjunk neki még sok számos esztendőt, hogy emberszerető hivatásának örvendhessen soká! soká!

Kolozsvár, 1906. január 14.

Gámán Zsigmond.

*

Dr. MÁLY ISTVÁNNAK — Dr. MÁLY ISTVÁNRA.

Szép és dicsőségteljes egy félszázadon keresztül köz-pályán működni!

De félszázadon át folytonosan a betegek panaszos hangjait hallani, azoknak segítséget nyújtani, fájdalmukat enyhíteni, szeszélyüket beczézgetni, bírálgatásukat néma hallgatással viszonzni, éjjel-nappal szolgálatukra állani s mindezzért, nem is oly ritkán, bár egy pár köszönő szót sem kiérdemelni, ötven esztendőn át — orvosi gyakorlatot folytatni, a legmagasztosabb, mit emberileg elképzelni lehet.

Az óriási lépésekben haladó világ, jól vagy rosszul, de átalakít mindent. A még néhány évtizeddel ezelőtt, az emberszeretet ragyogó mozaiklapjaival kirakott orvosi pálya is átváltozott. A díszes lapok kitöredeztek, elpusztultak s azok helyébe az üzérkedés szürke kövei kerültek. Mily kevesen vannak napjainkban, kik e szürke köveket gondosan kikerülni törekszenek, kik éber ügyelettel vannak, nehogy azokba beleütődjenek. Megszaporodtak a nagy tudósok, de félorvosok és kivesző félben vannak a féltudósok, de egész orvosok!

Ez utóbbiak kicsiny, de nagy tiszteletre méltó gárdájának egyik kiváló alakja dr. Mály István. Az olcsó népszerűségnek erőszakos hajszolása soha sem volt ke-

nyere, soha sem törekedett a nagy tudományra, egetverő tudósok közé soroztatni. De a kik ismerjük zajtalan, de eredményekben dús orvosi működését, emeljük kalapot félszázados orvosi jubeliumán tisztos alakja előtt; rojjuk le a tisztelet adóját az igazi orvosnak, mert hosszú pályáján minden lépését a legtisztább lelkiismeret szava irányította, mert minden cselekedetében az emberszeretet legnemesebb erénye vezérelte.

* * *

Mindig hálásan emlékszem vissza, hogy ezelőtt mintegy huszonöt évvel, mint a kolozsvári seminarium növendékét, súlyos betegségemben dr. Mály István mily gondosan ápolt, a szüleitől távol fekvő beteget mily szeretettel vigasztalta. Felgyógyulásom után, édes apám, őszinte jó barátjának, a nemsokára beállott újévben dáláuzival és egy kevés bécsi almával kedveskedett. Az ünnepi szünidő után a seminariumba visszatérve, már ott találtam őt az intézet dolgozó szobájában, hol szokása szerint, husz-harmincz krajczár jutalom kitűzése mellett, az ifjúságot a legkülönbözőbb kacskaringos mondatok latinra fordításával gyötörte; de a ki kedve szerint lefordította, hogy „a hajam torzon-borzon áll“ vagy, hogy „a borju farka vége csonkintott“ — megkapta az ígért jutalmat. Épen azon gondolkoztam, minő szavakkal mondjam el, ha megkérdez hogylétem felől, hogy a sok fáradozásáért, a küldött honorarium bizony édes kevés volt, midőn egyszerre csak mellettem terem s kezemet megragadva e szavakat intézi hozzám: „Irja meg az édes apjának, hogy köszönöm a pompás dáláuzit és a bécsi almát.“ Szégyenkezve jegyeztem meg, hogy az kis dáláuzi és az a néhány batul alma valóban csekélység. De mi volt rá a válasz: „Nem csekélység... tudják meg ifjú barátaim, még semmiféle udvari czukrázatban sem készült olyan jó dolog, mint a dáláuzi és a szamosújvári bécsi alma nem batul alma, oly nagy a kettő között a különbség, mint az angol telivér és a kolozsvári fiakeres ló között.“ Ennyiből áll az egész érdektelen történet. De minden érdektelensége mellett is élénk világot vett dr. Mály István jellemére, lelkületének, gondolkodásának mivoltára. Tisztán áll előttünk az ön-

zetlen orvos, ki egy pár köszönő sor kíséretében küldött csekély értékű dáláuzit és almát ép oly becsesnek tartja, ép oly szívesen fogadja, mint a csengő aranyat; de tisztán áll előttünk, a szülővárosához őszintén ragaszkodó, lelkes hazafisága mellett, származására büszke örmény, kinek szülővárosa iránti szeretetét a hosszú távollét a legkisebb mértékben sem csökkenthette, kit az a sok jó, mi az életben osztályrészülnél jutott, abban a hitében meg nem ingathatta, hogy a dáláuzinál és a szamosújvári bécsi almánál nincs semmi, de semmi sem jobb a világon.

Vajjon vannak-e még körünkben elszármazott fiaink között sokan, kik ebben a hitben, ebben a meggyőződésben élnek?

Dr. Gopcsa Jakab.

*

DECENNIUMOK.

DR. HERRMANN ANTAL.

40 évvel ezelőtt.

Egy nápicz legényke került a brassói szász gimnáziumból a kolozsvári katolikus liceum VI. osztályába, mint konviktusi bentlakó. Egészséges, de vékony dongájú fiú volt, német verseket irt, de magyarul gyatrán beszélt. Az utolsó havasi mokány siheder is őt dumézta és őt csúfolta. A német fiú azonban megtanulta könyv nélkül a magyar remekirókat, közbe pedig tornázott, a mikor csak szerét ejthette. Két év múltán aztán ő lett elnöke az önképzőkörnek, melynek tagjai közt ott volt osztálytársa, Peteley István, a legjelesebb élő elbeszélő; azonkívül ő volt a tornatanár állandó segédje és úgy földhöz vágta a legszálásabb mokányt, hogy ez csak úgy nyögött bele.

Be kell vallanom, hogy magam voltam ez a fiú, a kinél így beválott a kitartó önnevelés. De nem dicsekvés-képen említem ezt az egyébként elég tanulságos példát. Hanem, hogy kifejthessem, hogyan ismerkedtem meg dr. Mály Istvánnal.

Mály a piaristák és internátusaik orvosa volt. De ilyen minőségében nem igen lett volna alkalmam érintkezni a gondos doktorral. Nem kaptam én tőle egy szemernyi keserű sőt sem. Soha beteg nem voltam. Köz-

tünk általában nem igen volt divatban a betegség. Hanem Mály híres latin volt. Úgy beszélt latinul, mint magyarul, magyarul pedig úgy, mint kevés ember abban az időben. Hát én is tudtam latinul. Az anyanyelvem a német volt, de az apanyelvem a latin; mert diák koromban deakul beszéltem boldogult édes atyámmal. Ez a tudományom szerezte meg nekem a tanárunknál mindenható dr. Mály állandó pártfogását. A tanulásnál ugyan nem volt szűkségem rá. De igenis arra, hogy a könyvtárba és a tornaterembe járhassak néha szilencium idején is. Néha napján valami szelidebb diákcsiny is kívánatosá tette az ő mindig hathatos közbenjárását. Bizony latinul beszéltem én dr. Mályval; szójátékokat is csináltunk; a nem nagyon népszerű subregens nem birt velünk versenyezni. Akkori tanárain, úgy tudom, mint elhaltak. Tanulótársaim közül is sokan. De hála Istennek, teljes testi és szellemi üde. ségben él még az én kegyes protektorom, dr. Mály István.

30 évvel ezelőtt!

Azután külföldi egyetemen jártam, tanár és szerkesztő voltam szülővárosomban, Brassóban; megfeszített erővel, önfeláldozással dolgoztam, küzdöttem az állam eszme, a nemzeti kultúra érdekében. Aztán ismét Kolozsvárra kerültem, az új egyetemre. Az egyetemi kör elnöke voltam. Megújult ismeretségünk dr. Mályval. Lángoló idealizmussal élettársat választottam magamnak. Dr. Mály, annak a családnak régi házi orvosa és bizalmasa, volt a kérőm. Éppen harmincz éve annak. Az idő hogy eljár!

20 évvel ezelőtt!

Tömérdek viszontagság után biztos révbe jutottam. Előkelő, kényelmes hivatalos állásban voltam. Volt alkalmam az alkotásra. Eltökéltem magam, hogy a néprajzi tanulmányoknak ott a hazában való szervezésére szánom tehetségemet. Épen most husz éve annak. Úttörő munkámat nagy elismeréssel fogadták a külföldi szakkörök. A kik itthon őszintén örvendettek a sikernek, az elsők közt volt dr. Mály István.

10 évvel ezelőtt!

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület fellendítésében buzgókodtunk. Láttuk annak nagy hivatását. Ha anyagi eszközei arányban állanának programja nagy koncepcióival, ha a mi erőnk egyenlő volna belátásunkkal és céltudatos szándékunkkal, az EKE. hasonlíthatatlanul többet tenne Erdélyben a nemzeti kulturáért és a népjóléért, mint bármely más intézmény. Az EKE. alkotó buzgalmú főpénztárosánál, Merza Gyulánál voltunk ebéden. Ott volt az előkelő szellemű házigazda legjobb barátja, dr. Mály István. Similis simili gaudet. Felköszöntöttem az örökifjú öszt, hivatkozva 30 éves ismeretségünkre a múltban és bizton remélhető 30 éves barátságunkra a jövőben.

Most!

Buzgón műveljük a legmagyarabb elem, a legértékesebb honi népfaj, a hazai örménység renaissance-át. A küzdők, a vezetők első sorában ott áll a 80 éves dr. Mály, e népelem minden erényének ideális prototípusa. Az örmény múzeum első alapítója. Az „Armenia“ aranytollú munkatársa. Minden hazafias eszme aranyházja apostola. Mindnyájunk rajongva szeretett, bálványozva tisztelt kedves barátja. Üdvözljük őt a pátriárkák korának küszöbén. Ad multos annos!

10 évvel ezután

A bécsi mechtáristák az egész hazai örménység lelkes, kényszerítő, hívó szózatára, a magyar kormány hathatós támogatásával Szamosújvárra telepedtek át összes intézményeikkel, rengeteg tudományos és művészeti kincseikkel, nyomdájukkal együtt, hogy itt teljesítsék rendkívül fokozott mértékben nagy missziójukat. Általuk a magyar nemzet, régi történelmi hivatásához hiven, nagy befolyást nyert a keletre. A magyarrá vált szerzet az összes erdélyi örmény intézményeket igazgatja. Szamosújvárt az árvaház telkén díszes palotát emelt. Ebben vannak elhelyezve az „Örmény Múzeum“ megbecsülhetetlen értékű gyűjteményei is. A palota felavatásánál Herrmann Antal tanár, a ki 45 évi tanári szolgálat után

nyugalomba vonult és Szamosújvárra tette át lakását, örmény nyelven köszönti fel a hazai örmények jelenlevő Nesztorát és büszkeségét, dr. Mály Istvánt, aki teljes testi és szellemi épségben töltötte be 90 évét. Az ünnepelt a régi demosthenési ékesszólással hét nyelven válaszol és felköszönti az örök magyar-örmény testvériséget.

20 évvel ezután.

Az egész világ örménysége Szamosújvárt ismerte el az összes örmények szellemi középpontjának. Török- és Oroszországból ide menekültek a gazdag örmények műkincseikkel. Ide tömörültek az örmény tudósok és művészek. Egyetemes örmény főiskolát alapítottak itten. Ennek tiszteletbeli első rectorává a szamosújvári örmény érsek a 100 éves dr. Mály Istvánt instállálja világgraszoló ünnepélyek közt, a koronás magyar király jelenlétében.

Bizony, én is ott szeretnék akkor lenni! Melletted ülnék, kedves Szongott Kristóf barátom és odasugnám neked: quorum pars magna fuisti!

*

Nem ismerek senkit, ki oly szónoki tehetséggel birna, mint Mály dr. bátyám! — Nem ismerek senkit, ki e tehetséget Benne ne bámulná!

Dr. Iszekutz Hugó.

*

Ötven éves orvosi jubileuma alkalmából szivből üdvözlöm a mindig szellemes és örökké fiatal kedélyű dr. Mály bátyámat!

Dr. Iszekutzné Wolff Lujza.

*

Dr. Mály István 50 éves orvosi jubileumához. Hasznos munkában töltött 50 év, magában is a köznek elismerését érdemli. Hála illeti meg a férfit, ki munkája gyümölcsét nem maga szedi, de a köznek áldozza fel.

Dr. Issekutz Győző.

*

Ha az orvos hivatásában eléri 50-dik évfordulóját, ez tulajdonképen inkább szerencse, mint érdem. Érdemmé úgy válik, ha ilyen hosszú életidő alatt áldásos működésével ki tudta vivni magának a társadalom általános tiszteletét és elismerését.

Dr. Mály Istvánnak sikerült ezen nagy feladatot teljesíteni. Ezen kiváló „Esculap,” ki jelenleg Kolozsvárott tartozkodik, folyó évi febr. 10-én üli meg orvos-tudori jubileumát, mely nagy napon többféle, megérdemelt ovációban és ünnepélyben részesül. Ezen alkalmat én is szívemből felhasználok, hogy üdvözetemet és gratulációmát nemcsak magán uton, hanem nyilvánosan az „Armenia” útján is (ünnepi szám), nagyszámú tisztelőivel együtt, — közöljem.

Óhajtom és kívánom, hogy az Úr Isten tartsa meg ezen, — a magyar orvosok egyik leghíresebbjét ép egészségben és jó kedvben a szenvedő emberiség javára. Ad multos annos!

Balaton-Füred, 1906 év.

Dr. Mangold Henrich
kir. tanácsos.

*

Mali alatt a régi rómaiak a rossz politikusokat értették; Mály alatt mi kolozsváriak a jó politikust: a polgári erények megtestesülését értjük. Mály István félszázad óta valóban a legjobb politikát követte: felkölté tudásával tiszteletünket, ékesszólásával lelkesedésünket, szelleme sziporkázásával jókedvünket, munkásságával igyekezetünket, jó szívével szeretetünket. Azért ne csak a mai ünnepen, hanem még igen sokáig érezze, hogy a jó polgárnak nemcsak Spártában, hanem Kolozsvárt is kedves dolog megöregedni.

Kolozsvár, 1906, január 11.

Dr. Márki Sándor.

*

Míg az élet kártyai közt
Humor lesz a tromfod,
A kor nem vesz rajtad erőt,
Elüt minden gondot.

Merza Gyula.

Pál István apát-kanonok úr érdekes leveléből, mit lapunk szerkesztőjéhez (Kolozsvár 1906. ján. 12.) intézett, szives engedelmével a következő részleteket adjuk közre :

Mály doktor úrról írni, róla méltóan írni és épen jubileumához illően, oda más tehetség kell. A ki annyi szépet és jót mondott és irt másokról, azt közönséges irással jubilálni nem talál; oda legalább is az ő ragyogó stílusa, híres ékesszólása s káprázatos előadása kívántatik. Ő róla csakis az Ő talentumával lehetne találoán szólni. Pedig volna mit szólnom, mert régóta ismerem, és gondolom, hogy jól ismerem.

Növendéke voltam még a múlt évszáz hetvenes éveinek elején annak az intézetnek, a mely az ő orvosi felügyelete alatt állott, a melynek egészségi ügye fölött oly gondosan örködött, hogy oda a betegség még belopozni sem tudott; és ha mégis egyik-másik lurkóval becsuszott, hamar eltűnt, Mály doktor kicurálta. A betegszoba az intézetben csak a leczkebetegek számára volt; ebbe pedig nem igen szoktak belepusztulni. Valóságosan összeforrott élete az intézettel; minden nap meglátogatta azt néha még többször is hosszas orvosi szolgálata alatt; egész örömmel várta oda az ifjúság, a melyet aranyos kedélyével és szikrázó elmeerejével mindenkor felderített és jótékony eleveenségben hagyott.

Annyira szíven viseli még ma is az intézet érdekeit, hogy csak kevéssel ezelőtt eszközölt ki részére egy végrendelkezőnél 60.000 koronát. Oly összeg, a minőhöz státusunk csakis a régi jó időkben jutott fejedelmi adományozóktól. Ime! egy ember a mai világban, a ki beszél és tesz ékesen azért az ügyért, a melyet szeret.

Meg is becsüli státusunk, a melynek nem csak tagja, hanem egyúttal fontos bizottságokba kiküldött megbizottja, mint a számvizsgáló és 15-ös bizottságoknak, a melyek hivatva vannak az igazgatótanács egész évi működését a helyszínén részletesen beható és tüzetes vizsgálat alá venni. Kívánatos lenne még az igazgatótanácsba is bevinni, hogy orvosi nagy tudásának és gazdag tapasztalatának összes intézeteink közegészsége ügyében lehetne értékes hasznát venni.

Ezt meg kellene tenni, hogy a ki státusunknak annyit használt, lenne annak igazgatótanácsosa is. . . .

Ez csak egy vonás az ő tetteiben gazdag életéből; de én nem nyulhatok hozzá a fénynek egyik sugárszálához sem, a melyeknek ragyogásában az ő kiválósága tündöklök. Tündököljék is Isten és emberek előtt való kedvességben mindnyájunk gyönyörűségére meg nem mondható hosszú ideig.

*

Tisztelt Szerkesztő ur! Oly szives volt engem azzal a felszólítással megtisztelni, hogy az „Armenia“ amaz ünnepi számában, mely a lap egyik legrégebb munkatársának, Mály István dr.-nak, orvosdoctorságának 50-ik évfordulója alkalmából jelenik meg, az ünnepeltről néhány sorban emlékezzem meg.

E felszólításnak — amint vesszük — nehéz is, könnyű is megfelelni. Nehéz, ha az czéloztalnék, hogy ép az igen tisztelt collegának multjából meritsem azt, a mit mondani akarok; mivel az én kolozsvári működésem megkezdésekor, ő már az élet zajától jóformán visszavonult, az orvosi gyakorlatról úgyszólván lemondott és legfeljebb egy-egy családnál — mely tőle megválni semmi körülmény közt nem akart, és nem tudott — folytatta azt. És épen ez utóbbi körülmény tette lehetővé azt, hogy őt mint orvost mégis megösmertessem, miután engem azon nagy tiszteletben részesített, hogy egyszer-máskor orvosi tanácskozássra meghívott. „Ex ungue leonem.“ E néhány tanácskozás elég volt arra, hogy meggyőződjem, miszerint az ünnepelt valóban rendelkezett ama kiváló tulajdonsággal, melyet már Hippocrates vallott és melyre minden orvosnak kell törekedni. Mindenkor szem előtt tartotta azt a fenséges hippocratesi elvet, hogy „non nocere“, azaz: mindent megtett, a mit a beteg érdekében tenni kellett és mindent abban hagyott, a mi a betegnek ártalmára lehetett volna. Boldog orvos az, a ki ezt elmondhatja magáról.

Könnyebb róla megemlékezni, mint emberről. Már a physicuma is tiszteletet gerjesztő. Inkább zömök törzsön ül a szép, harmonicus alkotású fej, fiatal színezetű arccsal, melynek saszorra és jóindulatú, mindig mosolygó

szemei adják meg a jelleget. E szemek szinte beszélni látszanak, ha az öreg urat valamely hivatalos banquetten arra lehet birni, hogy az ékesszólás minden zamatjával füszerezett ama híres pohárköszöntői egyikét mondja el, melyeket oly szívesen hallgat a közönség. Ha ezeket deákul mondja el, mindenki bámulja classicus latinságát, minövel ma már kevesen dicsekedhetnek. De azért, hogy műveltsége visszanyul az ókori classicusokig, a modern haladás vívmányai iránt is megövtá érdeklődését és a közel multig — a míg az óvatosság nem intette arra, hogy a kolozsvári hüvös esti levegőt kerülje, — gyakran lehetett öt tudományos társulatok gyűlésein, mint élesen figyelőt látni.

T. Szerkesztő úr! Nem akarok életrajzot írni és így nem folytatom. Mert hiszen a jubiláns mindenből kivette részét: írhatnék arról, hogy mily tevékeny részt vett a közéletben, a város ügyeinek intézésében, a politikában. Én minderről hallgatok, mivel csupán azokat a benyomásokat akartam vázolni, melyeket Mály collegám bennem keltett. Tudom hogy hézagos a kép, de azt is tudom, hogy — hü és igaz.

Kolozsvár, 1906 januárius 9-dikén.

Purjesz Zsigmond.

*

Mi a magyarázata annak, hogy Mály bátyánkat legnagyobb örömünkre oly határozott lépésekkel látjuk a száz év felé haladni? a melyet mindnyájan tiszta szívből kívánunk neki.

Némelyek szerint az ő philosophus nyugodtsága, a mely szem előtt tartja Horatius tanácsát: „Aequam memento rebus in arduis servare mentem, — haud secus in bonis.“

Mások szerint az, hogy ő mint tanult és tapasztalt gyakorló orvos jól tudja, hogy: „Gut essen und trinken hält Leib und Seele zusammen.“

Ismét mások azt mondják: „Hajh! jó kötésű ember, még a régi fajból való!“

Én meg azt mondom: A Mindenható áldotta meg, mert megtartotta azt a negyedik parancsolatot, a melyhez egyedül van jutalom kilátásba helyezve.

Bármint legyen is a dolog, egyet értünk abban a kívánságban, hogy a Mindenható tartsa meg minél tovább jó erőben, egészségsben és áldott jó kedélyében!

Dr. Szamosi János.

*

Több oldalról, s rég ideje tisztelem a mi szülővárosunk — Szamosújvár — hü fiát, dr. Mály István jubilaris orvos urat, mint alkotmányos érzelmű hazafit, mint lelkes örményt, mint a közczélok bőkezű előmozdítóját, s mint a róm. kath. status fehér asztalának ismert kedélyes humoristáját.

A Mály családdal, a mi maroknyi örmény népünk, társadalmilag rég kiemelkedett ősi nemzetségével némi rokonsági viszonyban állok magam is, s ezúttal fel- említés nélkül nem hagyhatom ennek a családnak a korábbi időkben élt jeleseit, névszerint: az erdélyi püspökség székeskáptalanjának szép emlékezetben maradt két Mály kanonokját, továbbá az országos hírnévvel birt Mály Mihály tábornokot, valamint elnöktársamat, a másik Mály Istvánt, ki a temesvári kir. törvényszéknek volt elnöke.

Midőn közelebbről, más városok kegyeletes példaadása nyomán, több szamosújvári utcza és köztér történeti elnevezéseinek megállapításáról volt szó, — az illető hirlapi közleményben fel volt említve, hogy a város egyik utczája már régibb idő óta Mály-utcza nevet visel; habár eddigelé — úgy hiszem — hivatalosan még nincs elfogadva.

Föltételezem azonban, hogy a most megtartandó ünnepelt jubileum újabb kiinduláspontúl, s egyszersmind egyik kedvező alkalomúl fog szolgálni esetleg arra is, hogy az említett népszerű elnevezés újra felmerüljön a köz- tudatban s most már hivatalos megerősítést nyerjen!

Simai Gergely.

*

Husz év előtt.

Napjainkban telik be második évtizede annak, hogy a magyar revue-irodalom fejlődésében új irányt képviselő egyetemes örmény havi Szemlénk áldozatkész és fáradhatatlan szerkesztője földköri útjára indította e folyóiratot. Akkor a mostani jubiláns doktor volt az első egyike, a ki nagy örömét fejezte ki a szerencsés gondolatnak nyilvánított irodalmi vállalat megalapítása felett; csakis azt sajnálta, hogy miért nem előbb keletkezett, mivelhogy ő már nem sokáig fogja élvezhetni! A jelenlegi ünnepélyes alkalommal talán szabad lesz e jóslatot azon ténynyel megczáfolni, hogy ez elismerő nyilatkozat óta husz esztendő immár lejárt, — s bár a jövő mindig bizonytalan, egyelőre nincs kizárva az sem, hogy még egy annyi ideig élvezhesse annak örömeit az ő nagyszámú tisztelőinek is örömeire!

S. J.

*

Կարող շնքը համարել զնրա, որոնց համար
 Բողոք կենացըս մէջ շատ բարեգործ արար.
 Երկընցու — կու ինդրեմք — ամենակարող Տէր
 Զմեր մեծ բարեբարին սատուական կհանքք դէր;
 Տուր նորա արեւելու թիւն եւ բազում տարի,
 Որ կըրկնէ զբարիս եւ սաւ զպարտըս արի:

Խաչիկ Աջնկոտեան:

Gárogh cshénkh hámarél znokhá, varanczh hámar
 Polor génáczhéd mecs sád párekordz árár.
 Jérgênczhu — gu chêntrémkh — áménágárogh Der
 Zmér médz párérárin bádvágán géánkhê ter;
 Dur norá árochshuthiun jév pázum dári,
 Ar gèrgne zpárisz jév ásze zbardêsz ári.

Chácshig Szèngodján.

(Az örmény költemény magyar prózája :)
 Nem vagyunk képesek felszámolni azokat, a kikért

Egész életedben sok jótettet cselekedtél.
 Nyujtsad — kérünk — mindenható Isten
 A mi nagy jóltevőnk becses életét még (hosszúra);
 Adj neki egészséget és sok évet,

Hogy megkértszerezhesse jótetteit és elmondhassa: kötelessége-
 [met teljesítettem.

Szongott Kristóf.

*

Kedves Professor úr!

Most, hogy dr. Mály István 50 éves jubileuma alkalmából Szamosújvárra, a magyarországi örmények metropolisára és szeretetreméltó polgáira gondolok, régi kedves emlékek újulnak meg lelkemben és azt gondolom, milyen nagy, erős és hatalmas lenne ez az ország, ha ebben a hazában lakó különböző nemzetiségek, mind úgy gondolkoztak és úgy éreztek volna, mint a nagy örmény nemzetnek ide telepedett gyermekei.

Lehet, hogy van valami rokon vonás is, e sokat szenvedett két nemzet egyéniségében és igaza volt néhai Lukácsi Kristófnak, mikor azt mondotta, hogy fajrokonság fűzi össze e két nemzetet; de az kétségtelen, hogy örmény származású polgártársaink mindig kiváló fiai voltak a magyar hazának.

Részt vettek mindig a nemzet hazafias küzdelmeiben, osztoztak örömeiben és szenvedéseiben egyaránt.

Az örmény nemzet különben szabadságszeretetét és vallásos érzetét nem itt tanulta, magával hozta ősz hazájából, azokkal a hazafiúi nemes erényekkel együtt, a melyeknek kiválóságát köszönheti.

Itt a szabad magyar földön, csak fejlődtek és izmosodtak ezek a nemes vonások, mint a fák lombjai, mikor megfelelő talajba kerülnek.

De ezek a nemes tulajdonságok aztán a rokonszenv és becsülés meleg sugaraival árasztották el a kevés számú örménységet, melynek egyik kiváló tagja dr. Mály István Kolozsvár sz. kir. város tiszteletbeli főorvosa, a kinek 50 éves jubileuma alkalmából az „Armenia“ ünnepi számot ad.

Engem negyven évi ismeretség és ebből fejlődött baráti vonzalom köt az ünnepelthez; de elmondhatom, hogy kevés emberben találtam annyi sympathikus vonást, annyi nemes egyéni tulajdonságot, mint dr. Mály Istvánban.

A mi szép, jó és nemes tulajdonság van összehalmozva hazai örményeinkben, azok mindegyikéből egy-egy vonás van az ő szeretetreméltó egyéniségében.

És én soha sem tudok dr. Mály Istvánra gondolni anélkül, hogy eszembe ne hozza az egész örmény nem-

zetet, melynek boldogulása, dicsősége, az ő legfőbb vágyát, ideálját képezi.

Szive meg van osztva Pannonia és Armenia között.

Egyik gondolatával, Kossuth Lajos szellemében a független nagy Magyarországról álmodozik, a másik pillanatban távol Keleten élő testvéreinek szenvedésein kesereg.

Azt hiszem, nincs nap, hogy ne gondolna a nagy örmény nemzetre, annak szenvedéseire, régi dicsőségére, harcokban gazdag multjára, az Ararát melletti csatákra, a miket Semiramissal vívott Árá, az örmény királyfi, ne gondolna a búbajos Áni városára, ezeregy templomával.

Eszményképe a távol Keleten a független, nagy és hatalmas örmény királyság, szabadság szerető népével és négyezer éves kulturájával.

Itt benn a szabad magyar hazában, a lovagias magyar nemzet oldalán, a hűséges örmény nép, újra visszaállítandó örmény püspökségével, az ő kedves szülővárosában, az örmény metropolisban, Szamosújvárt.

Én hiszem, hogy dr. Mály Istvánnak ez az álma egykoron még megvalósul; mert minden nemzet vágyainak, óhajtása teljesülésének megjő a maga ideje és csak annak a nemzetnek nincs jövendője, a melyik az abban való hitet elvesztette.

Dr. Mály István hiszen a föltámadásban, a nemzetek jövőjében és ez a hit megaranyozza multját és bevilágítja jövőjét.

Jnbileumára az „Armenia“ utján küldöm Hozzá meleg üdvözlötemet, abban a reményben, hogy becsesebb lesz, ha szülővárosából jövő emlékekkel együtt kerül vissza.

Professor urat pedig arra kérem, hgy emléksoraimnak becses lapjában helyet adni kegyeskedjék.

Kolozsvár 1906. január 16-án.

Tanitványa
Szvacsina Géza.

Ha Szamosújvár város történelmét lapozzuk, azt látjuk, hogy e városnak hazafias és fényes multja van. E szép múlt arról tesz tanuságot, hogy a Gondviselés több nagy és érdemes férfiúval ajándékozta meg ezen kis várost.

És ezen nagy férfiak között is egyik legkiválóbb dr. Mály István, ki folyó évi február 10-én üli meg 50 éves orvosi jubileumát s ki jóleső érzéssel és megalégedéssel tekinthet vissza arra az időre, melyben 50 éven át magasztos hivatásának gyakorlásában a szenvedő emberiség javára oly sokat tett s ki tudásával és lelkiismeretes munkásságával oly sok és fájó könnyet szárított fel.

Adjon a jó Isten városunk ezen kiváló, nagy fiának, ki szeretett szülővárosa közintézményeiért oly melegen érdeklődik, hosszú életet, erőt, egészséget, hogy teljes megalégedésben, ne csak gyémánt-jubileumát érhesse el, hanem még életében láthassa szeretett szülővárosa közintézményeinek felvirágzását.

Szamosújvár, 1906. január 15.

Tódorfi Lukács
polgármester.

*

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Értesültem arról, hogy az „Armenia“ egyik legrégibb és általam is nagyrabecsült munkatársa: Mály István dr. nemsokára megünnepli orvos-tudorrá avatásának 50-dik évfordulóját. Azért legyen szabad pár sort nekem is érdemei méltatásának szentelnem.

Több évtizedre terjedő érintkezésünk folyamán volt alkalmam a jubilans sok kiváló tulajdonai közül azon — előttem legalább — legbecsesebbiket megismerhetni, hogy ő egyike a magyarországi örménység azon kevés számú férfiainak, ki — minden jó magyarsága daczára — sohasem tagadta örmény eredetét, hanem azt minden megfelelő alkalommal önérzetesen vallotta és pedig nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is.

Tehette ezt öntudatosan, mert művelt osztályunk azon kevesei közé tartozik, kik már ifjúságukban elősze-

retettel foglalkoztak az örmény nemzet — általunk, fájdalom, még nem eléggé, — de a külföld művelt nemzetei által annál inkább méltatott — tanulságos történelmével és irodalmával s így egyike volt azon férfiaknak, kik igaz és őszinte örömmel fogadták az „Armenia“ megjelenését, annak megizmosodásához legjobb akaratuk és tudásukkal hozzájárultak és így megérhették — fáradságuk méltó jutalmául — azon örömet is, hogy reményük, melyet ezen folyóirathoz fűztek: „A magyar Armeniologia megalapítása és terjesztése a művelt magyar társadalomban és egy becses forrásmunka hátrahagyása az utódoknak“ — már a lefolyt rövid két évtized alatt jórészt teljességbe mehetett. Ezen alapon üdvözlöm Mály Istvánt félszázados tudori jubileuma alkalmából azon őszinte óhajjal, hogy a Mindenható Őt ép szellemi és testi erőben, az ifjúnemzedék méltó mintaképeül, még számos évekig tartsa meg!

Kolozsvár, 1906. Január hava.

Dr. Turcsa János.

*

Az embereknek nagy része nem éri el az ötven évet. Az meg éppen ritkaság számba megy, ha valaki ötven évet tölthet az orvosi pályán. Aki ezt a kort működésben elérheti, az nagy hálával adós a Gondviselésnek; de a szerencsés jubilánsnak viszont nagy hálával tartozik annak az ötven évnek élő emberisége, a melynek ő pótolhatlan szolgálatokat tett. Én is azok sorába állok, a kik a jubiláló orvost ünneplik; de én köszöntöm őt e nagy évfordulón még mint jó barátot, mint lelki rokont és rokon lelket is, aki az ő lelki kincseinek csodás orvosszereiből: felfrissítő, szikrázó szelleméből nekem is juttatott sok adagot, mikor az ilyenfajta orvoságra is rászorultam és azok az adagok a római klasszikusok legválasztékosabb nyelvén ordinálva, feltétlenül biztos és kitünő hatásúak voltak.

Éltesse az Isten sokáig teljes testi és lelki épségben azt a jeles orvost, aki 50 év alatt annyi ezer embert élni segített!

Magyar-Óvár, 1906. január 10.

K. Vörös Sándor
udvari tanácsos, akadémiai igazgató.

A kinek az volt élet-elve: „Ridendo dicere verum“ és a ki olyan szerencsésen választotta meg Horatiusban élete társát, mint Mály István dr., az elmondhatja 50 éves közhasznú működése után: nincsen ellenségem, mind csak jó barátom; az életben mindig csak szépet és gyönyört találtam.

Tanács József

Dr. Mály István régibb arczképe.

MÁLY ISTVÁN Dr. A FEHÉR ASZTALNÁL ÉS MÁSKÜLÖNBEN.

A mai szecsessziós világban már nem elég, ha valakinek az érdemeiről egyszerűen megemlékezünk, hanem önkéntelenül is keresnünk kell a különlegességeket is, melyek révén az illető egyén eredetiségére a közfigyelmet reá irányíthatjuk.

Mály István 1856. febr. 10 óta orvosdoktor, s ez év márcziusától kezdve már kolozsvári gyakorló orvos, tb. városi tisztifőorvos, 1866—1899-ig a Szt-József fiúnövelde házi orvosa, a kolozsvári független és 48-as párt kiérdemesült elnöke, a kolozsvári róm. kath. hitközség vál. tagja, az erdélyi róm. kath. Státus rendes tagja és számvizsgálója, a felülvizsgáló katonai sorozó bizottság sok éven át díjtalanul működő tagja, hasonlóképpen éveken át városi képviselő, iskolalátogató, diplomás minorita confráter, az „Örmény Múzeum-Egyesület“ legelső tiszteleti tagja, nemkülönben éppúgy kötelesség ismerő polgár, miként önzetlen emberbarát egyaránt.

Mindezek jöllehet becses mértföldjelzői egy tiszteletreméltó életpályának, azonban a szecsessziós borostyánkoszorú valódi gloriája csak azóta övezi igazán a dr. Mály halantékait, a mióta szárnyra kapott a hír, hogy 1900. febr. 14-én ezredik pohárköszöntőjében éltette a kolozsvári polgármestert, Szvacsina Gézát. Társadalom és sajtó kapva kapott a ritka alkalmon és elismerő rokonszenvvel kísérte ezt a földgömbünkön is páratlan jubileumot, melynek folytán Kolozsvár városa dr. Mály személyében a népszerű egyéniségen kívül nemcsak egyik legjelesebb szónokát, hanem egyúttal a pohárköszöntések nagymesterét tiszteleti falai között.

Azonban annak jeléül, hogy munkássága az orvosi tudomány terén is meg van örökítve, elég e tekintetben a Pallas-lexikonra hivatkozni, mely szerint már az 1873-iki kolerajárvány alkalmával figyelemmel fürkészte e kórfolyamat lényegét és pusztításának okait. — A vizsgálódás akkori segédeszközeinek fejletlensége ellenére Mály volt az első egyike, ki a fertőzés veszélyeit az ivóvizben is keresvén: „Óvszer a kolera ellen“ című tanulmányát írta.

Kiterjedt praxisa mellett nevéhez fűződik egy sebészi műtét (gastroplicatio) elnevezése is.

És ime a Milleniumkor betöltött 40 éves orvosi működése alig részesült kellő méltánylásban, — holott négy évvel rákövetkező tószttjubileuma már általános közérdek-

lödést tudott kelteni; mert a rendkívüliség pikáns színezetét öltötte magára.

Mikor is mondta Mály István dr. a legelső pohárköszöntőjét?

Mint 14—15 éves ifjút 1845-ben, vagyis ezelőtt körülbelül 60 esztendővel Máriaffy Antal főispán, édes atyjával, az öreg Mály Tóddal — ki a szomszédos birtok bérlője volt — ebédre hívta gyulatelki kastélyába; az asztalnál egyre buzdította az élénk szellemű megnyerő barna örmény diákot, hogy pohárköszöntőt mondjon.

Egyszer csak föláll a fiatal Mály s a Máriaffy-család emlékére a kastély kertjében emelt kőoszlop föliratát: „Török, de nem hajlik“ jeligét választván kiindulásúl, talpraesetten felköszöntötte a meghatott házigazdát. Ez volt az első tószója.

Ekkor mondotta a főispán a derék örmény bérlőhez fordulva: „No, Mály úr, jeles deputátusa lesz a fia Szamosújvárnak, az önök szülővárosának!“

A kis Mály Pista azonban orvos lett... És mégis a 80-as években járt nála küldöttség, mely mándátummal kínálta meg; de az élte delén álló jeles orvos agg szüleire való tekintettel elhárította magától a megtisztelő megbízatást.

Ámde beteljesült mégis a Máriaffy jóslata; mert ha nem is politikai téren, de elsőrangú érdekes szónok vált belőle, ki mint testestől-lelkestől 48-as vitéz nemzetőr önválasztotta saját első orvosi jubileumául is a 48-ik évfordulót tartotta meg.

* * *

Különösen két természeti tünemény fenséges varázsa bilincseli le érzékeinket u. m. naprendszerünk éltető meleget és fényt adó hatalmas középpontjának, az Úristen izzó világalmájának kelte és nyugta.

Vajjon melyik meghatóbb: a hegycsúcsok mögül szétáradó hajnalpír, vagy a tengerbe sülyedő napsugarak visszaverődése?

Vajjon melyik szebb: a rónaság látóhatárán felbukkanó vörörs naptányér, avagy az óriási jégmezőket rózsaszínű fényben megfürösztő Phoebus lepihenése?

Mint a természet rajongó kedvelője, soha se tudtam dönteni a felett, hogy a kelő és nyugvó nap közül melyik aranyozza be gyönyörűbben a tájakat.

Ilyen páratlanul irigylésre méltóan szép az az aranyvörös estalkonyi fény, mely Mály István dr. galambösz feje körül gyémánt-tószjtubileuma alkalmával — hiszen 60 éve, hogy szakadatlanul mondja a szellemesebbnél szellemesebb pohárköszöntőket — glóriát von. — Ezzel esik össze orvossá avatásának is aranyjubleuma. Valóságos apotheozisa ez egy becsülettel és öntudatosan megfutott közhasznú pálya kiérdemelt jutalmának.

A mai kor strébereinek gomblyukvizsketegségei és cizmaháhszata közepette büszke megelégedéssel tekinthet Mály István dr., a soha sem ingadozó ellenzéki érzületű hazafi arra a társadalmi elismerésre, mely az ő honpolgári erényeit 7 évtizedet meghaladó élete alkonyán most körülveszi.

Nemeslelkű, törzsgyökeres puritán jellemű férfiú dr. Mály, kinek 50 éves doktori kalapját, hogy képletekben beszéljek, a csupán decenniumok árán megszerezhető és kincsetérő dús orvosi tapasztalat és a klasszikus tudás virágfüzére övezi. Banalitás volna az ő félszázad óta szakadatlanul Kolozsvárt teljesített önfeláldozó orvosi és így közegészségügyi érdemeire, avagy titokban gyakorolt emberbaráti cselekedeteire hivatkozni, ki a 48-49. szabadságharc kitérésekor Budapesten, illetve akkor még Pesten annyi diáktársával fekvert emelt serdülő vállaira.

A nagy idők tanújából azóta kötelességtudó és soha sem kérkedő kolozsvári polgár vált, ki a fehér asztal mellett országos népszerűsége tett szert. Valóban nem tudja az ember, hogy Mály István ilyenemű magasröptű szónoklataiban a klasszikus tudós szépségeit, avagy az aranyos kedély üde virágait esodálja-e inkább?

Évek előtt egy Kolozsvárt megfordult egyházi fejedelem, a korán elhunyt Esztegár örmény érsek annyira el volt ragadtatva, hogy egy a tiszteletére rendezett lakomán szellemileg tósztkirálylá koronázta; az örménység körében ez a cím rajta is maradt Mály Istvánon.

Más alkalommal egy híres professor pedig ugyancsak neki a tósztologia egyetemi kathedráját ajánlotta fel.

Ezek a humor köpenyében öltözött tréfás epizodok sem egyebek az elismerés megnyilvánulásainál.

Dr. Mály, ki 1856 óta hosszabb időre alig szakította meg kolozsvári orvosgyakorlatát, egyúttal 33 éven át a kath. Státus internátusának is főorvosa volt. Lelkes barátot ismert és szeretett benne az ifjúság, melynek nem csupán testi szenvedéseit, hanem egyéb bajait is megérteni és átérezni tanulta s ez tette őt a katholicus diákság valóságos atyai pátronusává.

Érdekes volt az a jelenet, a mikor a király legutóbbi kolozsvári tartozkodása alkalmával a kath. fiúnevelőt is meglátogatta.

Boldogult Lönhárt püspök mutatta be a királynak Mály István, intézeti orvost, ki felséges kortársának (1830-ban született ő is!) ama kérdésére, hogy nincs-e beteg? azzal czéltott a várost ért általános öröme, hogy a lélek örvendezése ezúttal megövtá a testet a betegségtől.

Ő Felsége meglepetve szalutált, de jóságos mosolylyal fogadta a szellemes választ.

Számtalan röpké történet és szálló ige, a humoros, de mindig találó elmeéllel rögtönzött eredeti észrevételek egész légiója fűződik az ő nevéhez, melyek a szó szoros értelmében ma már adomák alakjában közszájon forognak.

Mály István, ki a latin, örmény, német és oláh nyelvet a magyarral szóban, sőt szónoklásban is csaknem egyformán bírja, akárhányszor közkivánatra egész polyglott áldomásokat tartott; Illuminált állapotban ó-román, sőt kifogástalan francia nyelven is szaval. Paczienseinek panaszait és szenvedéseit derült lelkületnek vigasztaló balszamával is enyhíteni tudja; eredeti tipikus egyéniség a sajátos godolkozás és a vidám lélek fiatalos rugékonyságának minden bájával felruházva. Ez az ő korában megőrzött ritka szellemi adomány kölcsönzi föllépésének azt a vonzó erőt, a mit talán lelki szépségnek lehetne nevezni.

Jól mondja Jókai, hogy „öreg ember nem vén ember“; ez teljes mértékben vonatkoztatható dr. Mály Istvánra, kinek szivelelke tele van a fiatalság hevével, a fejét elborító hóvirágok ellenére. Nemhiában Szamosújvár szülötte, a hazai örménységnek is egyik dísz e, ki minden alkalmat megragad, hogy a hazafias örmény mozgalmakat erkölcsileg és anyagilag támogassa.

Ennek jeléül az „Armenia“ 1893. évfolyama arcképét és teljes élettörténetét hozta; azonkívül „Az örmény családok genealogiája“ című művet Szongott Kristóf mint szerző Mály Istvánnak ajánlotta, kinek arcképe ennek a jeles műnek a címlapján is ott ékeskedik.

Közkedveltség, általános népszerűség és barátainak szeretete övezi dr. Mály rokonszenves egyéniségét, ki számos bizalmi és tiszteleti állást is betölt s a kath. Státusgyűlésnek évről évre buzgó tagja.

Mint a kolozsvári orvosok egyik nesztora és mint az ifjúság gyöngédlelkű pártfogója, de úgylis mint vendégszerető házigazda, a hol kell komoly munkával dolgozik a humánizmus nevében (beh sokszor díjtalanul!), a hol pedig helyén van, a humor fegyverével ostorozza a társadalmi ferdeséget, védi a politikai véleményesszabadságot, vagy ragyogtatja visszaemlékezéseinek dús szinpompáját.

Ő benne a széleskörű műveltség, a vallásos és emberbaráti érzület és a humoros kedély hármonikus ötletekben ölelkezik s emlékéit „aere perennius“ fönn fogja tartani az az ő szelleméből közénk kisugárzó csodás elixir, melyet majd az utókor talán legtalálóbban holmi philanthropin-nak fog elnevezni.

Hogy mennyire tökéletesen beszél diákul, ime egy frappáns példa.

A bécsi egyetemen Hyrtl-t, az anatomia, Rokitanskyt, a kórboncztan, Skodát, a belgyógyászat és Schuh-t, a sebészet alapvető korifeusait hallgatta.

Tanárai közül Hyrtl kivételével, ki neve y-jára magyar büszkeséggel féltékeny volt, a latin nyelvben Mály-val senki se mérközhett. A mikor Schuh-nál a szokásszerűen megtartandó kolloquimra került a sor, Mály engedélyt kért persze latinul, hogy a „körtörténetet“ diákiul adhassa elő.

A tanár meglepetésében csak annyit válaszolt türelmetlenül, hogy „bene, bene!“

Persze nagyot bámult, a mikor a fiatal medikus folyékony és választékos nyelven nagy otthonossággal, de egyúttal szakszerű készséggel ismertette tárgyát.

Eleinte Schuh odafigyelt, de később összeránczolt homlokát kezére hajtva, mintha valami felett töprengeni kezdett, míg egyszer csak a kolloquium végén kiderült az arca s az előadását befejező Mály felé kedélyesen oda szólott: „Pulchre cecinisti!“ (Szépen énekeltél!). Harsány tapsvihar és éljenzés zugott alá a padosorokból, melylyel kollegái Mály-t kitüntették. Bizonyára lakoma, sőt tán még latin tószit is következett ez emlékezetes jelenet után. Csoda-e, ha ezredik pohárköszöntőről, ezer latin tósztról beszél ma a fáma, hiszen 60 év alatt nem is olyan sok egy jó szónoknak évente átlag 50 dikziót mondani, a mi már magában véve 3000 szónoklatnak felel meg. Különbben itt nem statisztikai pontosság, matematikai szörszálhasogatás, avagy a szószerinti értelem szempontjából ítélendő meg egy népies szólam, mely az ezer egy tornyú Áni, az ezeregy éj meséi, az ezerlábú rovar, vagy az ezerlevelű fű (millefolium) analógiája szerint Mály Istvánra vonatkozólag is csak azt akarja kifejezni, hogy a tósztozás terén rendkívüli rekordot ért el.

Tréfás tósztrai egész kötetet tennének ki, melyek a nevetetű olvasmányok között kiváló helyet foglalnának el. Így többek közt egy bizalmasabb asztaltársaságban a házigazda kiadta a jelszót, hogy a kinek a mikor a nevét említi, az illetőnek rögtönözve verset kell mondania.

Jelen volt a lakomán a régi kirurgiai intézet egyik jeles tanára is, kinek az volt a gyöngéje, hogy társalgás közben sűrűn emlékezett meg az édes anyjáról, kit mindig per „negyságos mamám“ említett. Egyszer csak Mály-ra kerül a sor, s a vers-kényszer hatása alatt, lévén libaczomb a kezében, így mondotta el első verses köszöntőjét:

Ez a liba lába,
Nem pedig a mája,
Éljen doktor Lenhossék
Nagyságos mamája!

A hatás frenetikus volt, sőt még a költészet istennője se nehezelt meg a csörgő sipkáért.

Az Albin-féle híres 2 méteres művet nem tehetvén párnája alá, az ágy alatt tartotta. Állítólag dr. Machik ezt kifogásolta, mire Mály azzal felelt, hogy „Quandoque bonus dormitat Homerus.“ Nemrég a Mátyás-házi múzeumnak ajándékozta. Persze ünneplés tárgya volt Mály dr., a mikor nagyértékű könyvadományával az Erdélyi Kárpát-Egyesületet valóban meglepetésben részesítette.

Ajtónagyságú, rámaszerű s rugón mozgatható állványon van a Mátyás-házban közszemlére kiállítva az a könyvóriás, mely fölött a következő nyomtatott fölrirat olvasható:

Albinus: Tabulae Sceleti et Musculorum corporis humani (Leyden, 1747.)

Mály István dr. ajándéka.

Mikor ezt a monumentális dolgot egy szakértő meglátta, így szólt: Ez fölr egy kis emlékszoborral!

*

Egyszer a Mály-család egyik fiatalabb tagja azzal kereste fel a familia szeniorát, hogy nincs-e birtokában valamelyes okmány, mely a Mályak nemességét igazolná, kiknek sorai közül tábornokok, magasrangú bírák, miniszteri tanácsosok, jeles papok váltak ki. Nekem, személyemre nézve igen is van nemes levelem, szólt Mály dr., s ezzel azt az emlékkönyvet húzta ki könyves polczáról, melylyel barátai megtisztelték s melyben érdemeinek „via triumphalis“-a van megörökítve.

Tessék a jó példát követni, szólt Mály dr. az ámuló öcsnek.

*

Mikor Mály István dr. 1900 elején ezredik pohárköszöntőjének különleges évfordulóját ünnepelték, egyik tisztelője azzal gratulált neki, hogy vajha mielőbb még egy hasonló speciális jubileumot ülne.

Erre akkor a klasszicitást a nyelve hegyén hordó orvos tréfás latin fohászzkodással így felelt:

„O, jubilaem unicum,
Revivisee nobiscum!“

(Óh, egyedül álló évforduló,
Eledj újra velünk!)

És ime négy év mulva a valóban példátlan évforduló t. i. orvosdoktori diplomájának 48-ik évfordulója érkezett el, melyet egyúttal saját orvosi jubileumául fogadott el.

*

„48“-as orvosi jubileuma alkalmából írta róla az „Armenia“ a következő visszaemlékezést:

Bizonyára kevesen tudhatják, hogy mikor Mály dr., mint kezdő fiatal orvos (ezelőtt 48 évvel) Kolozsvárra költözött, mindjárt kezdetben egy az összehasonlító boncztan köréből tartott eredeti

és új fölfogású szakföolvasásával olyan nagy hatást ért el, hogy Baritz dr., Erdély akkori országos protomedikusa ott nyomban házi orvosának kérte fel a tudós előadót.

Majd a Pfennigsdorf-féle pörben általa nagy orvosi szakértelemmel készített és a fölmentő ítélethozatalra döntő befolyású védőirat, a tifusz és tüdőlob különösen sikeres gyógykezelése folytán kiterjedt előkelő praxisa, élet-, boncz- és állattani tanulmányai s megfigyelései s közzétett orvosi szakdolgozatai méltán igazolhatták azt a föltevést, hogy a fölállítandó új tudományegyetem egyik orvosi tanszékére Mály István dr. hivatik meg. — Ez azonban nem teljesült, minek okát némelyek a Mály dr. erős szélsőbali magatartásának tulajdonították.

*

Ennek a szállóigének a valószínűsége, illetve a sértett önérzet büszkesége mellett bizonyít, hogy a szakirodalom terén tollat kezébe többet nem fogott, sőt sajnós ha igaz, a mit a fáma beszél, hogy egyetemi tanárságra kvalifikáló összes előtanulmányainak jegyzékét megsemmisítette.

De hogy nem minden alap és jogczim nélkül kandidálta őt a közvélemény professzornak, úgymond Sz. K., csalhatatlan bizonyíték arra az Albin-féle anatómiai atlasz; mert a ki ilyen műveket tartott a könyvtárban, az bizonyára diszére válhatott volna az egyetemi katedrának is.

*

Emberemlékezet óta nem történt olyan szenzáció, mint mikor Mály István Budapesten első szigorlatát latinul letévén: Schordán, az élettan tanára minden sablont félretéve latin díkcióval gratulált neki az ámuló dékán, tanártársai s a jelenlévő orvostöndvédek előtt kifejezést adván annak az óhajtásának, hogy a második rigorozumot is hasonló siker koronázza.

*

Ha már most elképzeljük, hogy a nemzetközi latin nyelven irt munkáival minő dicsőséget szereshetett volna Mály dr. hazájának és az orvosi tudománynak, csak sajnálattal említjük föl, hogy kora őt félreismerte s így nem érvényesithette kellőleg fényes tehetségeit.

Igy lett a tudományos latinság helyett a társalgó latinság atyamestere, kiről maga Majláth püspök mondta, hogy az egész erdélyi egyházmegyében csak ő tud igazán latinul.

*

Ha valamely beteghez orvosi konziliumba hívták, rendesen latin szakvéleményével hozta kartársait nem kis zavarba.

Egy ilyen alkalommal egy egyetemi tanár, ki különben kiváló tudós kapacitás, a meglepetés első hevületében ezt a kijelentést tette:

„Vesica est vidua.“

Sic est, feleli Mály, illa est vacua, sed gratulor pro figura poëtica mihi bis dato incognita!

Mikor eljöttek a betegtől a professzor bocsánatot kért, hogy a francia vide = üres szó jutván eszébe, azt a sajtóhibát követte el, hogy a holyagot özvegyiségre juttatta. T. i. vidua annyi mint özvegy....

Mály dr. szenvedélyes vadász volt s már 13 éves korától kezdve gyakorolta magát a czéllövésben s a madarak vadászásában; annyira vitte, hogy a földobott régi négy krajczárost röptében keresztül lötte. — Ha nem ő maga beszélné el, mesének tartanók, hogy egy lövésre 33 seregélyt ejtett zsákmányul.

Gyulatelkén történt, hogy a nagy vakációban egyszer egy kánya kergetett egy seregély-csapatot, mely serpentin-vonalban repült s a mint éppen függélyes irányba jutott a madár-csapat, a tömött sorokat átlötte és gazdag zsákmánnyal tért haza.

Remek fegyvergyűjteménye volt, különösen egy ezüsttel kivert török puskája, pisztolyok, revolverek stb., melyeket jobbra elajándékozott; pedig mikor már le is mondott a vadásatról, nem egy ifjú jó barátjával a szobában rendezett kedélyes czéllövő versenyt az égő gyertyalángra. Nem hiába volt híres lövő, mert az egyetemi légióban káplárságig vitte.

Érdekes fogadása volt Ribianszky kegyesrendi igazgatóval, ki a pisztolylovésben volt mester....

Egyszer a renház folyosójáról lent az udvaron egy galambot pillantott meg a házfőnök, és fogadást ajánl, hogy ő a galambot pisztolylyal meglövi. Kihozza a revolverét és többszöri czélozás után elsüti, mire a galamb tova repül, de egy szál tolla lehullott a földre. A fogadásul letett 2 ötförintost mindkét fél magának követelte; Mály azon a czimen, hogy a galamb elröpült, Ribianszky azzal érvelve, hogy a helyszínén megvizsgált szárnytoll ketté volt törve. Zsürit kellett összehívni, mely úgy döntött, hogy a meglövés fogalma, nem a lelövés, illetve az agyonlövés fogalmának felel meg s így Ribianszkyé lett a palma.

A „33 seregély“ fegyvertényével fölavatott ezüstveretű vadászpuska, mint hérma-ajándék a Simay Miklós, varsolczi földbirtokos birtokába jutott, kitől érdemes volna az „Örmény Múzeum“ számára megszerezni.

Ezelőtt vagy 30 esztendővel egy hivatalnok ünneplése alkalmából nagy bankettet rendeztek; a kedv már tetőpontra hágott, midőn elhatározták, hogy tósztsversenyt tartanak. Közfelkiáltással megválasztották a zsürit Simon Elek akkori polgármester elnökle

alatt és megindult a pohárköszöntések áradata; különösen kitünték a találóbbnál-találóbbr ötletek produkálásával Groisz Gusztáv dr., Máday János, Mály István dr., Szász Béla dr. . . A szónoklás e négy kiváló korifeusát aztán a bíráló-bizottság páronként bocsátotta a küzdőterre s a szellemi párviadal azzal végződött, hogy a Groisz-Szász-féle pártot a Mály-Máday-féle párt legyőzte. Kétségtelen, hogy ebben a tősztpárbajban Mály István dr.-nak oroszlánrész jutott; ezt akarta a Gondviselés is honorálni, hogy míg nálánál sokkal fiatalabb bajtársai régóta Ábrahám kebelében vannak, addig ő ma életének 76-dik évében a legjobb egészségnek örvend.

*

A kortes mozgalmakban már kora ifjuságától kezdve élénk részt vett; így ő maga szokta elbeszélni, hogy 1848-ban Szamos-újvárt lakó nagyszüleinél tartzkodott a vakáción, mikor ott Jakabb Bogdánnal szemben a fiatal Simay Gergelyt választották meg követnek. A győzelmi mámor közepette a népszerű kortes nótát énekelve tért haza:

Ihi, ihi, ihihi,
Szilvaizes pirahi,
A követünk Simay!

Ezt meghallva az ellenpárti nagypapa, az öreg Meskó: olyan éktelen dühbe jött, hogy pipaszárral akart reá ütni serdülő unokájára.

*

Egy kolozsvári polgármester-választásnál nagy szolgálatot tett a győztes félnek, kit azután a beiktató lakománál, az illető bizalmas kérésére, remek beszéddel köszöntött fel.

Fordult a koczka s a főorvosi választásnál, a nagyhatalommá lett podeszta a Mály ellenfelére adta le szavazatát, kit egy szavazattöbbséggel meg is választottak.

Megjegyzendő, hogy a polgármesterjelöltek harczában kortesnoták is keletkeztek, melyek egyike így szólt:

Hej te Mály, hej te Frits
Nekünk bizony ne virits;
Virits Simon Eleknek
S a pecsovics-seregnek.

A mindig elvhű és sohase ingadozó függetlenségi ember békén tűrte ezt a községi választásnál is megnyilatkozó, igaztalan pártpolitikát; de a mikor aztán megtudta, hogy bukását annak köszöni, a kiért ő a barátság kedvéért magát exponálta, az előtte mentegetődő polgárnagynak többek közt ezt mondotta:

„Csak azt sajnálom, hogy annak a rád mondott pohárköszöntőnek a befejeztével rögtön hánytatót nem vettem, hogy az akkor engem uraló baráti érzelmektől is megszabadultam volna.“

*

Legutolsó nyilvános politikai szereplése egy orsz. kép. jelölő gyűlésen történt, a mikor vagy 20—25 év előtt a kolozsvári víga-

dóban hatalmas és frenetikus hatású gyújtó szónoklatot tartott a jelenlévő Bartha Miklós érdekében, ki különben egyik őszinte híve volt dr. Málynak, ki viszont nagy bámulója volt az oly korán sírba szállt nagy publicista írói varázsának.

*

Szintén van annak több mint 3 decenniuma, hogy Kolozsvárt két kiválóan népszerű és körülrajongott pap-szónoka volt a katolikus híveknek, még pedig mindkettő szerzetes volt, u. m. Szakács Vitus, a humoráról erdélyszerte közismert minorita és Raffay Nep. János kegyesrendi tanár, a róm. kath. elemi iskola igazgatója.

A két kiváló szónok féltékeny lévén egymás népszerűségére, örökös véleménykülönbség volt közöttük, miközben vaskos tréfákat is megengedtek maguknak egymás bosszantására.

Már jó hosszú ideig nem találkoztak egymással, mikor egyszer csak híre terjed, hogy a 82 éves Páter Vitust agyszélhűtés érte. (1870. XII/17.)

Megjegyzendő, hogy úgy a piáristáknál, valamint a minorita rendháznál is dr. Mály volt az illető szerzetek házi orvosa.

Mály szokta elbeszéli, hogy soha se felejtí el azt a jeletet, melynek szemtanúja volt a P. Vitus betegágyánál.

A közszeretben álló kedves pap elveszítette beszélő képességét, de élénk tekintete hálásan nézett az ágyánál ülő orvosra.

Egyszer csak kinyílik a szoba ajtaja és belép Raffay, hogy kiengesztelődjék halálos beteg ellenfelével.

A beteg fölismeri az érkezőt, ajkai körül saját szerű szárkasztikus mosoly jelenik meg és kissé fölemelkedve egy bágyadt taglejtés kíséretében látható erőlködések között halk, de érthető hangon, mintha a sírból jött volna, megszólalt Vitus:

„Ecce, verus israelita!”

A beteg erőtllenül hanyatlott vissza párnáira, míg Mály tekintete a Raffay halálsápadt arcához tapadt. Egy hétre rá — éppen Karácsony estéjén — P. Vitust eltemették. Utóbb derült ki, hogy a szitok gyanánt hangzó latin mondas idézet volt a bibliából, mely azt jelenti, hogy „Ime, az igazi jámbor ember!”

*

Aki déltájt dr. Mályt meglátogatja és neki kedves embere, azt elhalmozza ételben, italban és szivarban a legválogatottabb különlegességekkel; akárhányszor hátulról kezdve az ebédet a csemegén és végezve a levesen, szellemi sziporkáinak kereszt-tüzében lehetetlen az ő házigazdai vendégszeretetének ellentállani. Rendkívül finom örmény konyhájára célozva, azt szokta mondogatni, hogy nekem ez az úri passzióm.

*

Két, meggyőződésé csontosodott sarkigazság foglalkoztatja leggyakrabban az elméjét, két latin közmondás alakjában, melyek a következők:

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.
Senectus ipsa est morbus.

Mindkettőhöz egy-egy tréfás epizód fűződik. Ugyanis egy a borocskát kedvelő pap-barátjának ezzel gratulálta az új évet:

Tu ne cede malis, sed contra audentior „itóka.“
Az illető elérte a tréfát így válaszolt:
Tu ne cede „Málys“, sed contra audentior ito.

*

Papp Tódor aranyimés örmény pap volt egy ízben nála, ki panaszkodott a vénség miatt. Egyszer csak kiderül a doktor kerek ábrázata s így szól: Tudja mit derder, senectus ipsa est marê b. . .! (A vénség az anyád piros csizmája!) Az átörményesített latin közmondásra a papbácsi harsogó kaczagásban tört ki, mondván:

— Na, mostanig nem hallattam ütet, hogy ürminyes dialektusban a marbusz-nak ilyen vuna a jelentősége.

*

Szkoda iránti rokonszenvből lehajtott gallérú és redős mellű gyémánt-gombos ingelőt viselt, lévén világhírű egykori tanárának is ez a passziója. Egyszer mikor valaki előtt ezt az ingviseletet megmagyarázta, ki véletlenül egyetemi tanár volt, látva az illető szárkásztikus arczkifejezését, így szólt:

— Persze, a tanár úr nem csak a külsőségekben követi Szkodát, mert (és itt ő folytatta szárkármissal) pl. a recipére bizonyára mindig azt írja, hogy bicarbonas Skodae.

*

A typhus-kezelésében páratlan jártasságra tett szert s gyakran lehetett tőle hallani ezt a szójátékot: Minden typhusz — külön typhusz.

*

Egyszer egy rossz tanuló arra kérte, hogy írjon valamit az emlékkönyvébe.

Mály dr. a következő emléksort írta:

Quit quid agis, prudenter agas et respice — funem! Ez olyan hatással volt a diákra, hogy a legjobb tanuló vált belőle.

*

A kaszinóban egy kártyázótársaságnál kibiczelt Mály dr., melynek egyik tagja folyton iddögált és vesztett, s bosszúságában mindegyre latin idézeteket czitált. A mikor az illető utolsó bankója is eluszott, kávért rendelt és rákezdi: „Gutta cavat lapidem“. . . lapitsa

meg a kávét a guta! Erre az addig esőndes kibicz közbe szól: Sic homo fit nudus, sed saepe bibendo p... A haragos ember arcza kiderült és vigan oszolt szét a kompánia.

*

Mikor jókedvében van, rendszeren ilyenféle latin üdvözetekkel szerencsétlleti embertársait:

Mitto tibi n a v e m prora puppique carentem. *)

Mitto tibi m e t u l a s. Cancros imitare legendo.

Persze törhetik rajta a fejüket az illetők, mert csak minden századik ember jön reá, hogy az első „ave”, a második pedig „s a l u t e m” jelentőséggel bír. . .

*

Hogy minden ember csak annyit nyujthat, a mennyit adni képes, így szokta Mály dr. jellemzően kifejezni tótul u. m. Jáku málá, táku dálá, a mi saját latin fordításában így hangzik: Dat pira, dat poma, qui non habet alia bona. Ezt a mondást alkalmazza rendszerint önnön-magára is, ha valamit kérnek tőle. Volt is benne találó czélzás, mert rendszeren a legfinomabb gyümölcs áll dús kamrájában.

*

Édes anyjának a keresztelő kendőjét, melynek fehér selyméről a himzett kereszt mellől ez az évszám 1808 ri le: nagy kegyelettel őrzötte, míg csak az „Örmény Múzeum”-nak nem ajándékozta. Ez a himzett lepel az ő keresztelésénél is szerepelt s meg is perzselődött egy a keresztanyja ruháján keletkezett tűz folytán, melyet a keresztelő pap: L u k á c s y Kristóf, szamosújvári akkori segédlelkész palástjával fojtott el 1830-ban.

*

Lakása falait Csáusz dr., Sauer Ignác egykori orvos-tanárainak, továbbá Széchenyi István grófnak, a legnagyobb magyarnak, valamint Világosító-Szent-Gergelynek és Ázariá Áristáges örmény kath. érseknek aczélmetszetű képei s íróasztalát pedig legkedvesebb embereinek fényképei díszítik.

Ime már ebből is jellemző következtetést vonhatunk Mály dr.-nak az orvosi tudományt, a magyar érzületet, az örmény hagyományt és a baráti szeretetet szimbolizáló nemes lelkületére.

*

Az „Armeniá”-ban megjelent egyik legutolsó cikke is izzó lelkesedéssel, mint egy harsogó szózat serkenti a hazai

*) Küldök hozzád olyan hajót (=navem-), melynek nincs sem orra, sem fara. Ha kihagyjuk a »navem« szónak első (n) és utolsó (m) betűjét, marad »ave« (Üdvözz légy!)

örménységet a Verzár-szobor ügyének a fölkarolására. Másrészt az éleztlapokban, az adoma-gyűjteményekben és a közszájon forgó jóizű és megtörtént klasszikus historiák az ő derült szellemének a kifogyhatatlan termékei. Ilyenek többek közt: humoros orvosi élményei, a Veszely-ádák, Péter Tobiás, A gombás örmény, Quid est vespertilio? Rókaság és birkaság, Görbe (örmény) orr és egyenes lélek, Áchpár Kirkor, Nyiresán Tógyer és a segédbiztos stb. stb. A havasi mokány szójárást kitünően tudja ismertetni s a 48-as remisziscenciákban — hiszen az egyetemi légió tagja volt — párját ritkítja, mint a hogy a latin klasszikusok idézésében és főként a napoleoni korszak tanulmányozásában és a mitológiában is sok szak-emberrel kiállaná a versenyt.

És mindezek mellett nagy tapasztalatú és lelkiismeretes orvos, ki foglalkozását szereti s a modern klinikusokkal összeköttetésben állva s a szaklapokat és irodalmat figyelemmel kísérve, lépést kíván tartani az orvosi tudomány modern fejlődésével.

Azonban kétségtelen, hogy a fehér asztalnál tudta vonzó egyéniségét a legtipikusabb módon érvényesíteni.

Különösen bizalmasabb körben vagy úgynevezett illuminált kedélyhangulatban a pohárköszöntők klasszikus szépségű és eredetiségben messze kimagasló remekei szállottak ajkáról egész asztaltársaságok és bankettek nem kis élvezetére.

A mikor ismert korpulens alakja és rokonszenves derült arcza, bozontos szemöldökű, nagy keleti szeméivel és merészhajlatú, energikus sasorrával a fehér asztal mellett, legtöbbször provokációra, fölegyenesedett: a néma esőndben kezdődő halk mondatok kreszcendo növekedő ereje s a Horatius, Ovidius, Martialis, Goethe, Schiller, Petőfi, br. Eötvös József, Vörösmarty stb. idézeteivel tarkított szónoki figurák és a merészebbnél-merészebb hasonlatok, majd a csattanós befejezés exotikus formája, az előadás közvetlensége s a humoros észrevételek, közbeszólások és rögtönzött feleletek közepette szétlövellő szellemi sziporka-özön a szónoki sikert mindenkor biztosították.

Ujabb időben már jóformán csak latin tősztokat szokott mondani s azokat is rendszeren csak vehemensebb fölszólításra. Ennek meg is van a lélektani magyarázata; mert ő is csak azt teszi, a mit az öregedő primadonna, hogy utóljára már csak egy-pár legjobb szerepére szorítkozik, nehogy az esetleges hanyatlás hangban, hévben és emlékezőtehetségében a renomé-nak ártson, mielőtt a szereplés színteréről tisztességgel visszavonulhatna.

Pedig egész életén át hangya-szorgalommal összegyűjtött tudásának a tárháza ma is klasszikus kincseket rejt.

Egyszer egy toasztjában így hivatkozott Juvenálisra, a midőn kényszerítették arra, hogy pohárköszöntőt mondjon: Miserum est aliorum incumbere famae. Ne collapsa ruant subductis tecta colum-nis. Egy asztaltárs közbe szól: — Azt soha se mondta Juvenális! M ály dr. egész hideg fölénnyel vágott vissza, mondván: — Addig

is, a míg Juvenálissal bebizonyíthatom, Fides praestet supplementum sensuum defectui! (A hit pótolja az érzékek gyarlóságát!). A hatás annyival is inkább frappáns volt, mert a közbeszóló papot a püspök jelenlétében a „Tantum ergo”-ból vett idézet némitotta el.

*

Egy más vendégség alkalmából M ály dr. Lucrecius második könyvéből idézett, mire egy zavart csinálni szerető tanár kétségbe vonta az idézet helyességét. M ály fogadást ajánlott: Lucrecius előkerestették a könyvtárból s kisült, hogy M ály-nak igaza volt. A lepipázott fél még egy kísérletet tesz, szólván: Hát kérem, mondja meg, hogy Lucrecius hány könyvet írt? A felelet az volt, hogy 6-ot. S csakugyan úgy volt.

*

1847-ben M ály, mint orvosnövendék, a gránátos-utczai Óra című vendéglőben rendezett diákmulatságra készült; de nem volt pénze s mivel már hiába várta azt hazulról, valaki útján levelet küldött a társasághoz. . . A mikor ott azt fölolvasták, a szellemes sorok valóságos szenzációt keltettek. Másnap Petőfi Sándorral, ki az Órá-ban ott volt, találkozva, a nagy költő így szólította meg a kis doktort, a hogy M ályt népszerűen nevezték: „Tudd meg, kis doktor, hogy ha nem leszesz író, 25-öt verek a fenekedre, mert belőled egy magyar Shakespeare válhatik“.

*

De hogy Erdély és Kolozsvár történetében is járatos, mutatja egy eset, a mikor a városi közegészségügyi bizottság tárgyalása alkalmával a Békéssy által festett régi Kolozsvár képét mutatták neki és kisült, hogy a hídkaput még némelyek látták, de a közép-kapura (52 év előtt) már csak M ály emlékezett. De tudják-e az urak, hogy mi volt a fölirata? Persze senki se tudta. Ime: Hostis ab insidiis Dominus nisi protegat urbem. Excubie humane* praesidiumque nihil. Hát még melyik kapun volt fölirat? kérdik. A szappanuczai bátya föliratát, szól M ály, Bonaparte Napoleon is ismerte, mert a campoformioi béketárgyalásoknál Alvinczyhez, az osztrák megbízott vezérhez, kitől megtudta, hogy erdélyi és Kolozsvárt tanult, így szólott: Hát tudja-e mi van vésve a szappanuczai bátyára Kolozsvárt?

Persze szégyenkezve vallotta be, hogy nem tudja. S akkor Napoleon idézte:

„Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit Moenia, nec virtus altius ire potest“. (Bátrabb az, ki magát, semmint a leg-erősebb várfalat meggyőzi, a virtus se szállhat magasabbra.)

*

* »Excubiae humanae» helyett

Hasonló eset történt Mály és egy deési vendége között, utóbbi kérkedve sorolván fel szülővárosa nevezetességeit. Mikor már elhallgatott a látogató, közbeszól Mály, hát arról az emlékkőről nem szól semmit, a melyikre föl van vésvé, hogy mért nevezték el a várost Deés-nek? A deési csak ámul és hebegve vallja be, hogy nem is látta. Mály-nak se kellett több, megszólaltatta a latinhoz nem is konyitó előtt az emlékkövet: „Unus est Scythicus digressus sedibus hospes, Pannoniae glebam transfert huc gramen et undam. Ter clamans Deus! hac liceat tellure potiri Deésiacamque Dei dixit de nomine terram.“ A deési atyafi csak hallgatja, a mikor Mály a befejezett idézet után így folytatja: A követ aztán 1757-ben renoválták s második fölirata ez: „Haec Fabius renovat iudex monumenta nepoti, Dum Lucas Deésius pascit ovile Dei.“ Persze a deési vendégnek is elment a kedve tovább dicsekedni s hamarosan távozott.

*

Ha önérzetében megsértették, tudott kiméletlen is lenni, tekintet nélkül, hogy kivel áll szemben s valószínűleg ennek tulajdonítható, ha bizonyos körökben az ő népszerűsége hajótörést szenvedett az éles nyelvtől való félelem miatt.

Pfennigsdorf dr. atyai jó barátja, róla, mint fiatal házi orvósáról végrendeletileg is megemlékezett; a mint Mály a temetésről a gyászosok közt hazaballag, feléje int szárkásztikus mosolylyal egy dúsgazdag, de kapzsiságáról ismert kereskedő: Herr Millionär, Herr Millionär! Mály egész nyugodtan, félvállról! oda szól: Hát tudja meg az úr, hogy ha nem is vagyok milliómos, de gazdagabb vagyok piczula tekintetében is az urnál.

— Hogy-hogy, ámul a kérdett?

— Hát úgy, hogy nekem elegendem van, de az Úristen nem teremtett annyi vagyont, a mely önt kielégítse.

*

Ezelőtt vagy 25—30 évvel a közegészségügyi bizottság, melynek buzgó tagja volt, egy patikaügyben Mály elnöklete alatt bizottságot küldött ki.

Az elaborátumot maga Mály készítette el, melyet ki is nyomattak s melyet nemcsak hogy az egész közegészségügyi bizottság elfogadott, de Budapestről és más magyar városokból is elismerés érte a szerzőt. Ilyen és számtalan hasonló közegészségügyi érdekem után az utolsó 7 év alatt Mályt a városi közegészségügyi bizottságba elfelejtették beválasztani.

*

Egy oláh papnak hazi orvosa lévén, éppen akkor érkezett egyszer oda, mikor egy válni akaró házaspárt összeszidott. Eltávozásukkor azzal szólítja meg Mály a papot, hogy az általa, az imént használni hallott rusinye szón kívül sokkal jobban fejezi

ki a „szégyen” fogalmát a pudarjê szó, mely a latin pudornak felel meg.

Az éppen szótárírással foglalkozó pap rögtön bevette ezt a szót az oláh szótárba s bizonyára nem sokan tudják, hogy Mály dr.-tól ered, ki az oláh nyelv minden csinját-binját jól ismeri.

*

A mikor a „48^a”-as orvosi jnbileumának hire ment és a sajtó nagy elismeréssel méltányolta a Mály dr. érdemeit, tisztelői összeszedték a róla megjelent s megszereshető hirlapi közleményeket s arczképével az élén albumba foglalták az érdekes újságcikkeket, melyek kivágva és időrendi egymásutánban diszes piros kötésben ma már valóban unikuma a Mály István dr. könyvtárának. Megjegyzendő, hogy a róla megjelent közlemények száma a száza meghaladja.

Zsidó szabója volt, ki egy izben nagyon bőre szabta a nadrágját. Magára vette az öltönyt s így állit be a szabóhoz:

— Azért jöttem, hogy elküldhetem-e ezt a nadrágot a St. Louis-beli világiállításra?

A szabó nem tudta, hogy komoly-e a kérdés vagy tréfa, de azt látta, hogy a nádrág hibás.

— Egy kicsit bő, feleli félénken, de meg lehet javítani.

— Nem volna-e kár? mert azt kérdezték útközben tőlem, hogy melyik zsbárustól vettem; de én nem mondtam meg, hogy más se jusson olyan könnyen hozzá.

A szabó el volt képedve s valamit hebegett, a mikor Mály közbe vágott, hogy hálára van kötelezve, mert a hányszor a tükkörbe néz ebben az öltönyben, a kaskara szagrada hatása bekövetkezik és így hashajtóra azóta nincs szüksége. Az öltönyt a szabó úgy megjavította, hogy kifogástalan lett, de kérte a Dr.-t, hogy szidhatja akár hogy, csak meg ne tudják.

*

Magán körben mondta állítólag azt a polyglott örmény-magyar-latin bordalt is, mely így hangzik:

Kini, kini, gármér kini!
(Bor, bor, piros bor!)
Téged bizony meg kell inni;
Nunc salve, vinum divinum,
(Üdv neked most remek nektár)
Hogy gazdád is olyan finum!

*

Egy tanár egyszer azzal a kérdéssel lepte meg, hogy tudja-e annak a kovácsnak a nevét, aki Szt-Lőrincznek a rostélyt készítette: Mály is föltalálta magát s viszont kérdést intézve: — „Őh az kismiska; de hát tudja-e a tanár úr annak a száárnak a nevét, melyen Krisztus virágvasárnapján Jeruzsálembé bement?

Bámulatában kérdett csak annyit felelt, hogy nem tudja.

— No hát megmondom: Kajtán.

— Hát honnan tudja?

— Örmény kútfők után, válaszolt fölényyel Mály.

Később hire járt, hogy a sikerült tréfa, mint komoly valóság nyomatásban is megjelent.

*

Egyszer egy historikusnak fogadást ajánlott, hogy Euterich Amalaszunta nevű özvegye a balszemére kancsalított, mert ő azt Guksa khán örmény történelmében olvasta.

Az illető nem mert fogadni, pedig amint később maga M ály elbeszélte, az egész dolog csak tréfa volt.

*

Ellenben fogadást nyert — pezsgő- és szivar-alakjában — kimutatván, hogy a latin nyelvtan és a kath. liturgia közt ellenszöveg van. T. i. a grammatikusok szerint misereor (könyörülök) ige sajátító-esetet kíván, így: miserere mei, míg a nagyheti ájtatoskodások szertartásában ott van a miserere nobis.

*

Édes atyja tösgyökeres örmény volt, ki jobban tudott örményül, mint magyarul, sőt a magyar nyelvet is örmény kiejtéssel beszélte.

Egyszer az öreg a fiát a délutáni rendes tartlízás mellett így szakítja félbe:

- Ni, esik a hu!
- Ne mondja apám, hogy hu, hanem hó.
- Na ju, volt a felelet.

*

Különben annak jeléül, hogy mennyire szerette és tisztelte M ály dr. az ő egyszerű, de derék, becsületes édes atyját, mutatja az a fakult örmény szöszedet, melyet szórakozásul az öreg napnap után összeírt a fia kérésére. Az abban felhozott példák közt van egy megható mondat is, mely így hangzik: Sápátor meg dzjér mártmē tághilin, meghádig vartin cherug phêsz phareczhuczhile irjén (t. i. szombaton egy öreg embert temettek, egyetlen fia mély gödröt ásatott neki). A mikor csak M ály dr. erről megemlékezik, könybe lábbad a szeme.

*

Minapában a sajtóban az a hír járta, hogy egy Zichy gróf a királytól engedélyt kapott, hogy vezetéknévéhez édes anyja nevét, a Meskó nevet odafűzhesse. Erre M ály dr., ki anyja révén a Meskó-családdal rokonságban áll, megjegyezte, hogy már nagyatyja büszke volt egy latin pentameterre, mely így szólt a Meskónévről: „Nomine transverso dicitur ille c o - m e s“ (t. i. fölcserélt szótaggal gróft jelent.)

*

Majláth püspöknek, ki arczképével ajándékozta meg, különös kedvencze, s a földi hiúságokat kerülő főpásztor, ki a pohárköszöntők legnagyobb ellenzője, bizalmas körben maga kéri Mály doktort különösen, hogy latinul dikciózzon, mert: — Mály bácsinak, úgymond a püspök, egyedüli privilégiuma van nálam a hízeltetésre.

*

Édes anyját rajongással szerette nemcsak életében, de emlékében is. Kiválóan fenkölt lelkű, ámde egyúttal mintaszerű háziasszony volt; több mint 20 év után, hogy meghalt, még féltve őrizgette a szerető anyai kéznek remek gyümölcs-készítményeit. És ha valami öröm éri, még most is először anyjára gondol, hogy bár ezt ő is megérezhette volna.

1900. okt. 21-én latin költeménnyel üdvözöltem Mály István dr.-t, a latin klasszikusokban otthonos szellem-idézőt 70-ik születése napján. Álljon most is itt belőle egy vers-szak, mely ime aktuális:

Nunc saluto secus mensam albam,
Te, magistrum facetiarum;
Humore flagella mortem atram,
Et nube Musis idearum!
(Üdv neked a fehér asztal mellett,
Szellemi röppentyűk mestere;
Humorral uralkodj a zord halál felett,
Mint eszmék Muzsái frigyese!)

*

Egyszer Majláth püspök ebédre hívta magához, mely alkalommal valami besztercei küldöttséget is vendégül látott.

Szóba került, hogy a kedves házigazda „Mály bácsit” még legalább vagy 20 esztendeig óhajtaná a kath. státus tagjai közt látni.

— A jó kívánságot elfogadom, ha Nagyméltóságod az erdélyi püsköki széken marad, feleli Mály.

— Pedig nehéz sokszor bizonyos dolgok elől kitérni, úgymond a püspök.

— Én látom Excellenciád jövőjét — a primási széken! szölt Mály; úgyis rég, t. i. 1818 óta nem neveztek ki hercegprimást az erdélyi székből. Édes apám, Mály Tódor éppen Beszterczen tanult, mikor az ott vizitáló Rudnay püspök levél által értesült kinevezéséről.

A püspök-házigazda szeretetreméltó szerénységgel háritotta el magától vendége jókívánatát; de a besztercei küldöttség bizonyára frappirozva lehetett az események ilyen véletlen összetalálkozásán.

*

Néhai Salzbauer János piarista tanárral sokat ingerkedett és szeretett tőle olyant kérdezni, a mire senki sem tudhatott meg-

felelni. Ilyen alkalmakkor rendszeren azzal vigasztalta, hogy ne csodálkozzék azon, ha nem tudja, mert egész bibliotékát lehet összeállítani abból, a mit nem tud. Persze nem értve meg a tréfát a különben jóindulatú pap dühbe gurult, mire olajként a tűzre az a figyelmeztetés járult, hogy nem kell sajnálni a petroléumot és éjjel is jó lesz ezentúl foglalkozni a klasszikusokkal.

*

Nagy föladat arra rávenni, hogy színházba menjen; a baráti rábeszélésnek engedve, utóbbi időben egy szép és híres operanékesnőt (Strakosch k. a.) és egy ismert operetteben valami karmester-karikaturát (Dezséri) élvezett végig. Azóta is folyton hangoztatja, hogy valóságos purgatoriumban képzeli magát, pláne ha purgót veszen be, ha azt akarja eldönteni, hogy vajjon az opera menyei és az operette pokoli élvezete között melyiknek adja az elsőséget.

*

Az ő leghirtelenbarnább bérmafiánál esténként 6 és 7 óra között sok éven át érdekes tartlizás folyt, melyben ő és Czetz Jóska valóságos szellemi párosviaskodásban küzdöttek a filléres kassza felett Tóth Jenő piarista-reaktor kártya-zsenijével szemben. Ilyenkor nemritkán egész kibicz-gyűrű vette körül a mulatságos kártyajátékok körül kifejlő szellemi tornát. Utóbbi időben a tartli helyett a kevésbé izgató, de nem kevésbé mulatságos eszegezés szellemi sziporkái mulattatják Mály részéről a fentemlített társaságot.

*

Mály dr. a szokás rabja s így, mint vizsgabiztos és iskola-látogató a vizsgázó gyermekektől kapni szokott hatalmas bokrétákat ő maga hordja vagy küldi szét hölgytisztelőinek; ilyenkor mint valami örök násznagy napokon át a legvirágzóbb hangulatnak örvend.

*

Egyszer egy nagy ebéden előkelő tanférfiú volt a szomszédja, ki ismerve a dr. Mály nagy magyar hazafiságát, de egyúttal az örmény hagyományok iránt is fogékony, kegyeletes érzületét, azt a kérdést intézte hozzá, hogy az örmény érzület miben áll?

— Ha belépek egy örmény templomba, úgymond Mály, akkor első sorban örménynek érzem magamat s azt óhajtom, hogy a tömjénfüst örmény imák között szálljon a minden nyelvet értő Mindenhatóhoz. Hát nem közelebb áll-e hozzám ősapáim nyelve, mint a „saecula saeculorum“?

Erre az illető asztaltárs a vállát kezdte vonogatni:

— Hát tegyük fel azt az eshetőséget, folytatta Mály, hogy pl. belépni tetszik egy olyan templomba, a hol táltos imádkozik

ősmagyar nyelven a szabadon lobogó oltártűz mellett, vajjon nem mozdulna meg egy-két sejt a vérében ez ősi szertartás láttára?...

Tessék elhinni, hogy a kegyelet és vérség révén az állana közelebb a szívéhez, mint a „vere dignum et justum est“ ékes latinsága.

A nagy pedagógus úgy elhallgatott, mint a csuka.

1905. évi aug. 27-én Kalazanti Szt-József ünnepén a kolozsvári kegyesrendieknel szokás szerint fényes lakoma volt, melyen sokan voltak hivatalosak.

A pohárköszöntők során Mály Istvánt is óhajtották hallani, ki a provokációknak engedve, hiába hangoztatta a „Succurre cadenti“ bibliai segélykiáltást, mert előbb latinul, azután közkívánatra örményül, majd havasi mokány nyelven és végezetül magyarul olyan négyágú tósztot rögtönzött, hogy a harsány hangon elmondott szónoklatok valósággal elragadták a díszes asztaltársaságot.

Az előadás gyújtó tűzét és a kedélyhangulat szikrázó hatását frenetikus éljenzéssel kísérte az egész vendégsereg.

Már pedig az a nap máskülönben is nevezetes évforduló volt; mert ezelőtt 60 esztendővel éppen e napon mondotta Mály István dr. a legelső pohárköszöntőjét; mely gyémántjubiláris fordulót latin tósztyában felemlítve: a latinul értők nyomban meggratulálták, mire általános ovációban részesült.

Nem éppen hétköznapi dolog tehát, hogy Mály István fél-százados orvosdoktori diszdiplomájának az átvételekor kell egyidejűleg az ő gyémánt-tósztyubileumát is hivatalosan megünnepelni. Érdekes jelenség Mály dr. életében, hogy 70 éves koráig dolgozott; azóta pedig, ha akarja, ha nem, a legkülönlegesebb évfordulók szolgálnak ünneplés tárgyául.

Az ezredik pohárköszöntő volt az első, a 48 éves orvosgyakorlat a második, a 60. év a fehér asztal mellett a harmadik és promociójának 50-ik évfordulója a negyedik jubileum, melyeket, mint a sors szerencséthez quadrifoliumát nyújtotta neki Fortuna istenasszony. És sajtáságos dolog, hogy az a négy képmása is, mely 7 és fél évtizedet meghaladó életkönyvét illusztrálja annyira e véletlen műve, hogy alig hagyna maga után arcképet; mert egész életében hadilábon állott a fotográfusokkal. Az első képe egy úgynevezett árnykép, melyet orvosnövendék korában egy gyorskezü bűvész a közönség álmélkodása mellett röptében papirból kimetszve hevenyészett. Akkor lehetett a huszas évek közepén. Hatvan éves korában az „Armenia“ számára fényképezette le magát, egy évtizeddel később pedig a barátság oltárán hozta meg a nagy áldozatot, hogy a fotografáló gép elé állott.

Azonban legérdekesebb a negyedik képmása, mely Mály Istvánt férfi kora teljében, 30 éves korában ábrázolja, még pedig — olajfestményben. A 60-as években élt Csillagi Lajos jeles

festőművész, ki többek közt egy Londonban rendezett képképzőművészeti kiállításon kitüntetésben részesült „A reménytelen“ című festményével, mely egy tengerparton hárfázó bús női alakot tüntetett fel, kinek ujjai alatt azonban a húrok szétpattannak.

Ez a festő 1861-ben Kolozsvárt is megfordult, kinek szépséges nejét dr. Mály gyógyította ki a váltólázból. És a mikor a páciens fölépült, a gavallér férj azzal hálálta meg az orvos fáradozásait, hogy egy pár ülés után megfestette a legsikerültebb arcképek egyikét. A hollófeketehaj és bajusz, a bozontos szemöldökök, a piros-pozsgás barna arc, a hajlott sasorr és a keletiesen mélytűzű nagy szemek még ma is fölismerhetővé teszik Mály István több mint negyven év előtti jellegzetes vonásait.

Ő maga beszélte, hogy roppant komoly arckifejezését azzal tette a mester derültté, hogy a modell-ülés alatt a festő neje, egy vidám szép asszony igyekezett Mályt jó kedvre deríteni, mi a festményen meg is látszik.

Napjainkban történt, hogy egy menyasszony, kinek családjában, szépapjáig visszamenőleg 50 évi orvosi gyakorlata folyamán Mály dr. állandóan házi orvos volt: meghívta a lakodalmára. Korára hivatkozva fölmentést kért; de az elszomorodott ifjú leány így felelt: „Ugy számítottam, hogy a dr. Ur fel fog engemet köszönteni.“

Mály dr. se volt rest és kezében a konyakos pohárral az összegyűlt rokonság, a vőlegény s az egész házi nép jelenlétében olyan remek „házi“ felköszöntőt rögtönzött, hogy az egész társaságnak könybe lábbadt a szeme.

Jó ismerőseinek, barátainak, tisztelőinek száma országszerte egész légió; mágnások, tábornokok, püspökök, tudósok, de mindenekelőtt a kegyesrend és az örménység köréből a szeretet rózsafüzére veszi ma is körül. Nevenapján pláne egész bucsújárás indul meg vendégszerető hajlékába. De a tanuló ifjúság, sőt az egyszerű néposztály emberei közül is számosan hálával emlegetik a nevét.

Egyetemi hallgató korából egyetlen fölfedezhető kortársa, ki köztudomás szerint ma is él: M a n g o l d Henrik dr. Balatonfüreden, (és G á m á n Zsigmond iparkamarai titkár, kir. tanácsos Kolozsvárt). Ez a derék orvos 1905. június 15-én ünnepelte ötvenedik orvosi jubileumát, kit Mály ragyogó tollának egész sugárözönével árasztott el; a százával érkező üdvözlések közt a jubiléumát ez hatotta meg legjobban.

Mikor Bartha János dr., Kolozsvár tiszti főorvosa szintén orvosgyakorlata félszázados évfordulóját érte meg, Mály elnöklete alatt diszküldöttség hívta meg az ünnepeltet a városházán lefolyt ünnepélyre. Állítólag akkor mondta volna Mály arra a kijelentésére

többeknek, hogy ezután reá kerül a sor: „Nem gratulálni, de kondoleálni kellene!”

A Bartha-féle ünnepeltetést magára nézve vesszőfutásnak képzelte; de a mikor budapesti orvostanár ismerősei se akarják ezt neki elengedni, rezignációval belenyugodott mondván: „Fiat piscis!”

*

Szoros barátság, ifjúkori emlékek, sőt némi lelki rokonság fűzte a már rég porladó Simay Lukács és id. Merza Joáchim puritán, egyszerű egyéniségéhez; előbbinél kedélyes kártyaestéken vett részt; utóbbival a sátoros ünnepi és különösen az újévi czigányzenés családi ebédeken kívül a téli napokon rendszerint a kaszinóban találkoztak s ilyenkor Mály mindenkor egy Merza-féle szivar tiszteletpéldányát szivta el évek hosszú során, mint a barátság honoráriumát.

Az a sok család, hol Mály házi orvos volt, jobbára elszármazott, kihalt; de ha régi levelei között keresgél, találni fog ilyen leveleket:

„Az év utolsó napját töltjük be, az isteni Gondviselésnek és neked köszönhetjük, hogy ez évben komoly betegség a családom körében nem fordult elő; az Isten téged, édes barátom, tartson meg a jövő évben is jó egészségben mindnyájunk örömére...”

Ezeket a leveleket bontogatta Mály dr. 50 éven át; az orvosi honoráriumokból a fölösleget megtakarította; de büszke volt mindig az örmény szokás szerint női kezekből kapott cseméjékre is, melyekkel ma is elhalmozzák.

*

Birtokában van a hazai vonatkozásánál fogva legnevezetesebb pipaszárak egyike, mely a szabadságharcz idején Görgei Arthur tulajdona volt.

Azt kívánom tehát, hogy ebből a páratlan szép meggyfaszárból eregetett füstkarikák mellett ne vegye észre az idő kerekének a haladását s orvos létére a betegség gonosz szellemeit éppen ezzel a 48-as pipaszárral úgy verje ki az ajtón, hogy ne legyen kedvük látogatásukat megismételni.

*

És most záradékúl: Uram, uram, jó Eszkuláp uram, szállok az urhoz!

Kegyeskedjék aláereszkedni Ararát hegyére s töltsse meg serlegét mus-i és tokaji borral. Már is hallom lelki füleimmel az Araráttól Kárpátokig visszhangzó tósztot:

Fel az olimpusi kupát!

A forduló: ötven.

Orvos-istent illet, hogy hát
Örmény-magyar égi nektárt

Mályra köszöntsen.

Erre a parnasszusi pohárköszöntőre a fehér asztalnál Ciceroval is versenyző ékesszólású ünnepelt se mondhat kontra-kadeneciát. Nem pedig azért, mert már az első keresztények előtt is legnagyobb erénynek tartott jótékonykodást ő maga oly fejedelmi arányokban gyakorolja, hogy szellemi gyermekeivé fogadta mindazokat a közintézményeket, a melyek már életében megéreztek nemes szívének szerető lüktetését és tiszteletük megható melegével siettek bearanyozni életének derűs alkonyát.

És csoda-e ha Mály István, ez a modern gondolkozású antik jellem satekintetének különösen ragyogó pátriárkális fényével csüng szülővárosán, Szamosújváron? Nem csoda, sőt természetes dolog; mert a hazafiság szent fogalmában ott rejlik a szülőföld szeretete.

ZA—LA.

Az „Armenia” szerkesztője megkoszorúzza aranyaszájú, ragyogó tollú, érdemes munkatársának, ki a keresztiségben úgy is koszorú (*στέφανος* = törökül iszifán, István) nevet kapott dr. **Mály István** úr halhatatlan nevéért, svوسي ötven éves jubileuma alkalmából a tisztelet és szeretet örökzöld leveleiből font hervadhatlan koszorúval.

